

I120501

НБ ЛНУ ім. Івана Франка

І. Франко.

SEMPER TIRO

Львівський національний університет
імені Івана Франка

Наукова бібліотека

001-0129416

7100501

2

B. Reubens

D. 66784 i

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА БІБЛІОТЕКА. Ч. 135—136.

Відповідає за редакцію: Володимир Гнатюк.

ІВАН ФРАНКО

SEMPER TIRO

ЗБІРКА ПОЕЗІЙ

ЛЬВІВ, 1906

НАКЛАДОМ УКРАЇН.-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ,
зареєстров. спілки з обмеж. порукою у Львові.

821.161.2"18"-1(081) і. Франко

I 120501

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

SEMPER TIRO

SEMPER TIRO.

- Жите коротке, та безмежна штука
І незглубиме творче ремесло;
Що з разу, бачить ся тобі, було
Лиш опяніє, забавка, ошука,
Те в необнятий розмір уросло,
Всю душу, мрії всі твої віссало,
Всі сили забира і ще говорить: Мало!
- І перед плодом власної уяви
Стоїш мов перед божеством яким,
І сушиш кров свою йому для слави,
І своїх нервів сок, свій мозок перед ним
Кладеш замісь кадила й страви,
І чуєш сам себе рабом його й підданим,
Та в серці шепче щось: Ні, буду твоїм паном.
- Не вір сим пошептам! Зрадлива та богиня,
Та Муза! Вабить, надить і манить,
Щоб виссать „я“ твоє, зробить з тебе начиня
Своїх забагань, дух твій спорожнить.
Не вір мельодії, що з струн її звенить:
„Ти будеш майстром, будеш паном тонів
І серць володарем і владником мільйонів“.

- О, не дури себе, ти молодая ліро!
Коли в душі пісень тіснить ся рій,
Служи богині непохитно, щиро,
Та панувать над нею і не мрій.
- ✓ Хай спів твій буде запахуще миро
В пиру житя, та сам ти скромно стій!
І знай одно — *poëta semper tiro.*

СОНЕТ.

- ✓ Благословенна ти поміж жонами,
- ✓ Одрадо душ і сонце благовісне,
- ✓ Почата в захваті, окроплена сльозами,
- О раю мій, моя ти муко, Пісне!

Царице, ти найнижшого з між люду
Підносиш до вершин свого трону,
І до глибин терпіня, сліз і бруду
Ведеш і тих, що двигають корону.

- ✓ Твій подих всі серця людські рівняє,
- ✓ Твій поцілуй всі душі благородить
- І сльози на алмаз переміняє.

І дотик твій із терня рожі родить,
І по серцях мов чар солодкий ходить,
І будить, молодить і опяняє.

МОЙОМУ ЧИТАЧЕВИ.

Мій друже, що в нічну годину тиху
Отсі рядки очима пробігаєш
І в них народньому заради лиху,
Чи власним болям полекші шукаєш, —

Коли тобі хоч при одному слові
Живійше в грудях серце затріпоче,
В душі озветь ся щось, немов луна в діброві,
В очах огонь сльозу згасить захоче, —

Благословлю тебе, щоб аж до скону твого
Доніс ти серце чисте й щиру душу,
І щоб ти не зазнав сирітства духового,
В якому я свій вік қоротать мушу.

17/IX 1905

БУРКУТСЬКІ СТАНСИ.

I.

Кожда кичера в млі,
Кождий плай закуривсь —
Що за мла на твому чолі?
Ти чого, брате мій, зажуривсь?

Як потік клекотить!
Як гуде Черемош!
Щось таємнее душу гнітить,
Якихсь дум обігнать ся не мож.

Щось таке, мов докір
Над душею гука,
Мов та каня, що в млі поверх гір
Сумно скиглить і дощ наклика.

II.

Дівчино, моя ти рибчино,
Дівчино, кохане моє,
Ти мого стражданя причино,
Скарбнице, що щасте дає!

Обое підемо, обое
В далеку мандрівку житя.
Нічого не страшно з тобою,
Бо ти чудодійне дитя.

Ти стрілиш очима — і горе
Розвієсь мов мла на версі;
Всьміхнешся — й розбурхане море
Поклонить ся твоїй красі.

III. ОЛЬЗІ С.

Найгарнійша для нас
Загранична квітка;
Найлюбійше лице,
Що стрічаєть ся зрідка.

Найчистійша сльоза
Причарована штукаю;
Найвірнійша любов
Усв'ячена розлукою.

IV.

О, розстроена скрипка, розстроена!
Стільки рук нетямущих, брудних
Доторкало ся струн чарівних, —
І вона їх розстроєм напоена.

Ріже вухо страшними акордами,
У тонації ніяк не встоїть...
Де ти, майстре, щоб вмів настроїть,
Оживить її співами гордими?

КОНКІСТАДОРИ.

По бурхливім океані
Серед пінявих валів
Наша фльота суне, беть ся
До незвісних берегів.
Плещуть весла, гнуть ся щогли...
Ось і пристань затишна!
Завертай! І бік при боці!
І стерно біля стерна!
Кидай якорі! На беріг
По помостах виходи!
Нї чичирк! Ще ледво дніє...
Пусто скрізь... Ставай в ряди!
Сонний город ще дримає...
Схопимо його у сні...
Перший крик — наш окрик бою,
І побіднії пісні.
Та заким рушáть, пускайте
Скрізь огонь по кораблях,
Щоб всі знали, що нема нам
Вороття на старий шлях.
Бухнув дим! Хлюпоче море...
Щось мов стогне у судні...
Паруси залопотіли,
Наче крила огняні.

Гнуть ся реї, сиплють іскри,
Мов розпалені річки...
Снасть скрипить... Високі щогли
Запалали мов сьвічки.
Що за нами, хай на віки
Вкриє попіл житевий!
Або смерть, або побіда! —
Се наш оклик боевий!
До відважних сьвіт належить.
К чорту боязнь навісну!
Кров і труд ось тут здвигне нам
Нову, кращу вітчину!

Кохавина д. 26 липня 1904.

ЛІСОВА ІДІЛЛІЯ

ПОЕМА

ПОСЬВЯТА

Миколі Вороному.

Миколо, мій дружеко давний,
Ідеалісте непоправний!
Навіяв ти на душу чару
З далекого Катернодару;
Мов згук тримбіти в полонині
Тому, що блудить по долині,
Пустив ти слово різко, сьміло,
Що в серці дивно защеміло:

„Пісень давайте нам, поети,
Без тенденційної прикмети,
Без соціального змаганя,
Без усесьвітнього стражданя,
Без наріканя над юрбою,
Без гучних покликів до бою,
Без сварів мудреців і дурнів,
Без горожанських тих котурнів!
Пісень свобідних і безпечних,
Добутих із глибин сердечних,
Де-б той сучасник горем битий
Душею хвильку міг спочити“.

Гай, гай, Миколо, ще й з пеньками!
Лиш мід твоїми-б пить устами!
Бий своїм словом, бий до разу
Котурн і фальш, пустую фразу!
Гони їх з пісні на псю маму,
Як гнав Ісус міняйлів з храму!
Та не гадай, як фраза згине,
Що вже сучасник тут спочине,
Знайде тепло і ніжність в парі,
Як у жіночій будуарі;
Знайде до пестоців приклонність
І морфій на свою безсонність,
На рани плястри, лік на жалі,
Мов у військовій гошпіталі!

Нї, друже мій, не та година!
Сучасна пісня — не перина,
Не гошпітальне лежане, —
Вона вся пристрасть і бажане,
І вся огонь і вся тривога,
Вся боротьба і вся дорога,
Шукане, дослід і погоні
До мет, що мчать по небосклоні.
Не думай, як поет покине
Загальних питань море сине,
І в тихий залив свого серця
Порине, мов нурець забеть ся,
Що там він перли і алмази
Знайде блискучії, без кази,
Знайде тепло і розкіш раю
І світло й пахощі без краю.

А як знайде гидкії черви
І гіркість сліз, розбиті нерви,
Докори хорого сумління,
Проклятя свого покоління,
Зневіру чорну, скрип розстрою,
То що почать з такою грою?
Чи мають нам мішати поети
Огонь Титана й воду Лети?

Ах, друже мій, поет сучасний —
Він тим сучасний, що нещасний.
Поет — значить: вродив ся хорим,
Болить чужим і власним горем.
В його чутливість сильна, дика,
Еольська гарфа мов велика,
Що все брентить і не втихає:
В ній кожний стрічний вітер грає.
А втихне вітрове диханє,
Брентить в ній власних струн дрожанє.
Не гармонійний згук той, друже!
Він дразнить слух і нерви дуже,
На яві дразнить, сон трівожить,
Вертить докором, зло ворожить,
Жене тебе, де кроком рушиш,
Клинеш його, а слухать мусиш.
Так не жадай же, друже милий,
Щоб нас поети млою крили,
Рожевим пестошів туманом,
Містичних візій океаном,

I 120501

Щоб опій нам давали в страви,
Щоб нам співали для забави!
Най будуть щирі, щирі, щирі!
І що хто в житевому вирі
Спіймав — чи радощі, чи муку,
Б рвисту рибу, чи гадюку,
Алмази творчости блискучі,
Чи каяття терни колючі,
Чи перли радощів укритих,
Чи черепки надій розбитих, —
Най все в свої пісні складає
І співчутя не дожидає.
Воно прийде! Слова — полова,
Але огонь в одежі слова —
Безсмертна, чудотворна фея,
Правдива іскра Прометея.

Падолист 1900 р.

ПРОЛЬОГ.

На романтичного коня сїдаю.
Крилатий звірю, не пручайсь, не ржи!
Неси мене, куди я загадаю,
На фантастичні ті шпилі біжи,
Де вихор грає, стогне гомін гаю,
Де на вузкій мов ниточка межі
Фантазія і дійсність спина в спину
Глядять у мрій квітчастую країну.
Неси мене у ліс, той ліс казочний,
Високий, темний, що мов море гра,
Що зелені вдягає стрій сьвяточний
І широко свій килим простира,
Що пахощами дише, сьвіжий, сочний,
Де в таємничій тіни бє нора,
Де між корчів потік біжить до ціли,
Коряві вільхи озерце обсіли.
Той ліс — зразок ще первісного сьвіта,
Де нікому природу маскувать:
Морозом бита, ярим сонцем грїта,
Вона лиш те живить, що має міць трівать.
У всю красу, у весь свій страх одїта, —
Однако їй кормить і руйнувать;
Житє і смерть тут ходять без розлуки,
Крик роскоші й важкі конаня муки.

На пнях гнилих зелена брость пишаєсь,
Серед кісток вовчиця кормить плід;
У тіни дуба рій коماشок граєсь,
І того-ж дуба підгриза їх рід;
Ось гадина на сонці вигріваєсь,
Метелик треплесь, медом дише цвіт,
А по верхівях тиха дума ходить, —
Одно тут лоно і вбиває й родить.

В той ліс як часто я літав думками,
Коли було нестерпно між людьми!
Тут дикими втішав ся я квітками,
Тут віддихав я повними грудьми,
Тут доторкавсь тремтючими руками
Великих тайн: хто ми і по що ми?
Тут сілльогізмів сїть думок не ловить,
Природа серцю щирю правду мовить.

І був той ліс мені як рідна мати,
Що вчитькує тривогу навісню.
У спеку клав під тїнь розкішну спати,
І свистом дрозда знов будив зі сну...
Я плакав, як прийшлось його лишати
І шлях верстать по груді та терну.
Я знав: хоч де кораблик мій прибеть ся, —
Найкраще тут минуло й не вернеть ся.

І я пішов. Літа йшли за літами...
Я сивію, огонь згасає мій...
Чимало сил потратив я без тями,
Чимало я похоронив надій!

Лиш ліс отой пахучими вітками
Махав мені, брентів мов м'ушок рій,
Що пе мов сонця блиски золотаві, —
Так він все свіжий був в моїй уяві.

Сьогодні я вернув. Мене до долу
Зігнуло невідрадних сорок літ;
Пройшов житя тяжку, жорстоку школу,
І коштував знаня чудовний плід,
І душу з мрій обдерту, наче голу
З пожежі виніс я в холодний світ,
А в серці вигаслу жагу й охоту,
Й старії рани, що болять під слоту.

І я пішов до ліса. Дивна туга
Мене до нього потягла, немов
Повірника старого здиблю й друга,
І виплачусь і виговорюсь знов,
І вирвусь із утопаного круга
І відновлюсь душею до основ.
Аж серце билось живо того ранку,
Немов стрічав я давнюю коханку.

Та друг мій був не той вже, що колись!
Пропав і слід колишньої пишноти!
Куди лиш глянь — пеньки й пеньки тяглись,
Сліди огніщ і трацької роботи,
І зломи й виверти й тріски пялись
Серед баюр і всякої гидоти;
Де-де лиш дуб та ильма одинока
Гляділи на руїну ту з висока.

Я мовив:

От так то нам зустрій ся довело ся!
В які-ж хижацькі лапи ти попавсь?

Ліс мовив:

З твого де-де сивого волося
Пізнать, що й ти в роскошах не купавсь.

Я мовив:

Житє воєнним табором тягло ся,
То тут, то там противник прискіпавсь;
Я боронивсь, нераз мав перемоги,
Та часто й падав ворогам під ноги.

Війна! Вона не дасть, бач, гнить і скніти,
Все гонить до нових стремлінь і змін.
В огонь житя, що гріє, жре і сьвітить,
Усе нових докидує полін.
Здобув успіх — куди там гомоніти,
Що ран і сліз і праць коштує він!
А впав у бою — люто зціпиш зуби
Й не тямиш обсягу своєї згуби.

Ліс мовив:

Еге, війна! Вона й мене скосила!
Обдерла, зжерла всю мою красу.
Я-ж гордий був! Моя живуча сила
Оперла ся гризким зубам часу;
Так много бурь, вихрів, снігів зносила,
Що думалось мені: я все знесу.
Аж смерть гриба старого — стид сказати! —
Була сигналом до моєї страти.

На схід від мене тямиш палац білий
На горбі? — Князь старий там проживав.
Я й десять сел, що вкруг мене обсіли,
Його були. „Мій ключ“ — він нас так звав.
І доки жив, хоч як сини kleптіли,
Мене рубать не дав, не продавав:
Йому я спомин був його княгині, —
Аби він жив, я-б ще стояв до нині.

Ресь вік його був сплетений зо мною:
Малим гуляв по моїх він стежках;
Потім ганяв з стрільбою за серною,
Вправляв свій кріс на кабанах, вовках;
Потім нераз з княгинею-жоною
Й веселим гуртом тут на лови тяг,
Аж раз після веселої забави
Княгиню вбиту винесли з гущави.

Була прегарна ще, хоч вся студена,
Згас блиск очий, на віки голос стих;
Шовкова сукня кровю обагрена,
Солодкий усьміх на устах застиг;
У саме серце кулею ражена
Без болю вмерла, нагло, в один миг.
Хто, як, за що скосив се гарне тіло,
На все лишилось темним сеє діло.

Шептали: смерть сама собі зробила,
Бо жить з князем не хтіла, не могла,
Бо не князя, а иньшого любила,
Але блгань його не приняла;

Натомісь иньша чутка доводила,
Що зрадила князя, йому була
Та зрада звісна, і що він з любови
Й розпуки їй кроваві справив лови.

Та сяк чи так, князь був мов громом вбитий;
Його звезли зомлілого домів;
Весь похорон княгині сумовитий
В нестямі він лежав, в огні горів;
Нездужав довго, їздив води пити,
Зів'яв, ізгорбивсь, мовили — вдурів:
Не вірив, що вона убита з кріса,
Все ждав, що верне, певно верне з ліса.

Він скаженїв, коли хто сьмів згадати
Про смерть її; весь палац, кожда річ
На поворот її все мали ждати:
Сьвітити сьвітло в спальні кожду ніч,
Стелити ліжко, у вазон вкладати
Букети сьвіжі, нагрівати піч;
На новий рік, на вродини, йменини
Богаті дари він складав княгини.

А гарний день настане, князь в зараню
Таємно схопить ся і в ліс біжить;
Під дубом стане, кличе: „Маню! Маню!“
Надслухує, зітхає, жде й дрижить.
„Я не сержусь! Вірь мойому коханю!
Вернись! Як в раю, в парі будем жить!
Не йдеш? Загнівалась на Яся твого?“
От там то раз його й знайшли мертвого.

Гей, то були веселі похорони!
В князя сини — два славні гультаї,
На батьківське добро немов ворони
Накинулись, тай ну ділить паї!
Ще за князем не продзвонили дзвони,
А вже вони ревли мов бугаї,
В покоях рились, скрині розбивали,
Жидам убраня, меблі продавали.

Спішили ся й мою красу продати,
Та не було на дерево ціни;
Прийшло ся знехотя гульвісам ждати,
Хоч шарпали вірителі; вони
Не дармо й ждали: мали будувати
Зелізницю в тій стороні з весни, —
І те вдало князькє імя сьвячене,
Що шлях пройшов як раз поперек мене.

Весна прийшла, а з нею враз багато
Людий, возів і коний і сокир;
І гомін був і спів, немов у сьвято,
І стук і плач бентежили мій мир;
Мов різаком напів мене розтято,
І біль мене пронизав вдовж і в шир,
Як в моїм серці висікли провали,
І стацію й дворєць побудували.

Ще раз зима пройшла снігами вбрана,
Ще раз весна пахуча зацвила;
Моя — здавалось — заживає рана,
І на просіках сьвіжа брость росла;

Лиш та зелїзна гадина погана
Що день свистїла, грюкала й ревла;
Я знав, що се моя нехибна згуба:
Вона мене згризе, як черви дуба.

Весною ще вона менї примчала
Дарунок — щоб не бачив я таких!
Вона, що про культуру так кричала,
Мене зробила свїдком сцен гидких.
Людськáя кров із рани тут дзюрчала,
Я ссав її; від корінців тонких
Аж до вершин смертельна дрож пробїгла
Мене: й моя се, знати, смерть настїгла.

Й настїгла! Ледво осїнь листе здула
З моїх беріз і грабів і осик, —
Уже змїя зелїзная ревнула,
І залунав брудного люду крик,
Хрип пил і стук сокир; грізна, нечула
Рука пень в пень косила мов сїтник:
Тут стоси клали, там кору здїймали,
Лупали, терли, дерли і ломали.

Як би ти знав, як мучивсь я в ту пору!
Як день і ніч стогнав я, рув і вив!
На рубачів що ночі слав я змору,
Жалїбним зойком їх зо сну будив.
І не один підводячи ся в гору
Тремтїв, хрестив ся, ледво дух ловив,
І мовив: „З нами Дух святий! Неначе
Жива душа де при сконаню плаче!“

Се я так плакав. Та дарма, ніхто ще
Плачем своєї долі не відпер.
Пять літ мене трощили наче троще,
Аж тим зробили, чим я став тепер.
А скористали? Слухай і про то ще!
Один князьок в delirium умер,
Другий збанкротивсь, служить десь при банку,
А Жид згорнув мільйони мов сметанку.

Я м о в и в :

Сумний твій стан! Та з твоїми панами
Я співчутя не маю ні цяти.
Герої будуарів та Панами —
Який же иньший можуть шлях знайти?
Февдали в вік електрики й реклями
Сей вік лиш можуть у п'яту бости,
А він розтрощить племя се недуже...
Та иньше щось скажи мені, мій друже!

Мені на серці важко — дай розраду,
І нових сил скарбівню отвори!
Ось тут під дубом сим нестятим сяду
Й сидіти-му. Розважуй! Говори!
Увесь свій чар і всю свою принаду
Ще раз яви, мов у букет збери,
І весь свій біль і всю свою надію,
Нехай я віджию й відмолодію.

Л і с м о в и в :

Під моім дубом сіла дивна птиця,
Що все шукала на вербі грушок.

Прийшов слабий до хорого лічить ся:
Давай на мелянхолью порошок!
Сиди собі! А хочеш щось повчить ся,
То слухай! Маю ще один куток,
І в нім секрет. Рад слухать? Та чи буде
Се лік тобі?... Героями там — люде!

ПЕРША ПІСНЯ.

Весна прийшла, на синьому Дунаю
Сплескала лебединими крильми,
Дунула теплим подихом по краю,
Зломала мости ледові зими,
Підсніжники збудила в голім гаю
І жайворонки вивела з тюрми,
І на Бескид нагнала хмари сині,
Й пустила мглу на північ по країні.

Махнула раз рожевою рукою —
На ріках трісла крига і сплила;
Махнула знов наміткою тонкою,
Й землі плодюща сила ожила,
І теплий вітер піснею дзвінкою
Загомонів над стріхами села,
Над вежами і мурами й церквами,
І в лісі ляг спочити під вершками.

Таємна дрож проходить по природі,
Дожджанка воскресних, сьвітлих днів;
Поглублюєсь лазур у небозводі,
Круг соняшний теплійше заяснів;
Рожева заграва горить на сході,
І ліс безлистий наче потемнів,
Не стогне вже, лиш мельодійно грає,
Базьками лози й іви прибирає.

Тим лісом, почерез яри та кручі
Біжить дорога проста мов стріла;
Дві шини, наче два ножі блискучі
Геть-геть у глук його вона впяла;
Край неї дуби, граби та плакучі
Берези гнуть ся, ронять піт з чола,
Вітками мають, гиллями хитають,
Немов новин в зелізних шин питають.

„Го, го! Новин!“ — застугоніли шини.
„Ми зо сьвітів як раз прийшли на те.
По нас день в день вам бігтимуть новини,
По нас і ви колись побіжите
Мов новина в безлісній країні.
Нове — отсе одно для нас сьвяте.
Що не бувало, через нас настане, —
Байдуже нам, чи добре, чи погане.

„Ось тут машини йдуть, що орють, сїють,
Жнуть, косять, ріжуть, мелють і вертять;
Достатки йдуть, що сьвітять а не гріють,
Що вас зїдять, хоч їсти не хотять;
Купці спішать, що купувати вміють
Фікційний крам, фікційний гріш платять,
Фікційних зисків сиплють повну хату,
Та врешті вилічать реальну страту“.

Дивують ся берези білокорі,
Немов сільські дівчата на торзї,
І дуб здвигає раменами 'д-гбрі
Скриплива іва оха по черзї.

Та ось гуде щось і брентить в просторі:
Біжить тривога на одній нозі,
Цьвірінька телеграф і бють сигнали.
„Се поїзд рушив!“ — шини застогнали.

Іде, гуде той поїзд здовж Підгіря
І огняний у ньому скигнуть дух,
Полошить в полі скот, у лісі звіря,
Орач хрестить ся, кланяєсь пастух;
З далека мов гусільниця, що міря
Дванацятьма лапками довгий круг,
За мостом круто вигинає лука,
До ліса доповзає мов гадюка.

А в поїзді вагон другої кляси,
В вагоні через дверці два купе.
Гурток панів. Сьміх, жарти, баляндраси...
Тут офіцерське видно портепé,
Мисливський стрій, бальовії прикраси,
Тут гордий жест, зблязбане сліпе,
Короткі фрази, обривки розмови...
Десь на гостину їдуть чи на лови.

А в центрі групи, мов душа компанії,
В візитнім строю молодий панок;
Горять і очи й щоки знай румянії,
І хід його свобідний мов танок;
Він сипле жарти радощами пянїї,
І ллеть ся голос чистий мов дзвінок;
Пливе від нього втіха і свобода,
Мов блиск від сонця серед небозвода.

„А я скажу: жите над все на сьвітї,
І дурень той, хто не впивав ся ним!
Хто радощі лїтні не ловить в лїтї,
А лїтом каламутить втїхи зим.
Вживай, жите лише май на примітї,
З ним грайсь, та вмій не дорожити ним!
Лови момент, цурайсь його привїта!
Будь ненаситний! Evviva la vita!

„І що нам смерть? Прожитого безмірність
Нїяка смерть не в силї нам узять.
І що нам страх, присяги, клятви, вірність?
Все пута лиш, щоб нерв житя звязать.
Чхать на авторітет! Плювати на покїрність!
В ярмі конвенцій хай осли біжать!
Наш клич — свобода! Наш закон — банїта.
І шлях наш простий... Evviva la vita!“

Дітірамбічний тон сей перебив
Старенький лікар, що вїйшов з другого
Купе; турботно в пальцях теребив
Свою хустину, й коло молодого
Оратора спинивсь, і мов згубив
Щось дороге, так видививсь на нього,
А потім голову схиливши низько
Промовив: „Пане, стація вже близько!“

П а н и ч (байдужно)

То добре, вийдем.

Л і к а р ь

Слухайте, Евгеній!

В останнє слухайте ще моїх рад!

Евгеній

Щож, радьте! Виж до рад правдивий геній!

Лікарь

Не враг я вам, йому не адвокат,
Чужий для вас... та справі тій злиденній
Я б иньший вихід відшукати рад.
На плач його глядїть — він там в купе ридає,
Й на ваші співи — ні, мені аж серце крає.

Не вжеж вам все людськеє так байдуже,
І люта скорб сьмішить вас, не болить?
Ще раз прошу вас: схаменїть ся, друже!
Ще можна вбійчий той огонь залить.
Признайте: виж тут винуваті дуже,
І ваше діло рану ту зцілить.

Евгеній

Га, га! Від ран вже ви у нас цілитель!
Щож хоче ворог мій і повелитель?

Лікарь (з докором)

Ну, ворог! І не стид вам се казати?

Евгеній

Я визваний.

Лікарь

Інакшеж він не міг.
Иомуж ви жінку вивабили з хати
І честь його ви подали на сьміх.

Евгеній
Ге, ге, до Єзуїтів се брехати!
Девоток сим лякать: „О Боже, гріх!“
В нас новий час і новії закони,
І висші ми над тії забобони!

Лікарь
Мій друже, ні, не в тім ще саме діло.
Він благородний... він її любив
І доси любить... Що там прогуділо,
О віщо він жите своє розбив, —
Готов забуть, як би лиш не боліло
Одно... коб ти одну йому зробив,
Одніську ласку! Любий! Я міркую,
Що зробиш ласку сю йому...

Евгеній
Якую?

Лікарь
Тиж кинув там її — —

Евгеній
Де слід було.

Лікарь
Тиж визискав її — —

Евгеній
Овва, питанє!

Лікарь
Скажи одно: що там між вас зайшло

Евгеній
Простїська річ: по любоощах розстане.

Лікарь

А до розстаня що вас довело?

Евгеній

То так: був сумерк, надійшло свитанє.
А як се сталось, то вже тайна ночи;
Прийшла пора, і нам розкрились очи.

Лікарь

Не хват я до метафор, аллегорій,
Та вже як хочеш, а скажи ще те:
Бажає конче знати пан Григорій,
Де ти розстав ся з нею?

Евгеній

Се пусте.

Лікарь

Покинув в соромі, в нужді та в горі?

Евгеній

О, ні! Як спіла вишня не росте,
Так і вона ніщо більш не бажає,
Бо має те, чим жизнь нагорожає.

Лікарь

Говориш ти загадками крутими!
Та деж вона? Деж нам її знайти?

Евгеній

А ти говориш наче до дитини.
А де вона, я знаю так як ти.

Лікарь

Евгеній, годіж жартами пустими
Збувать сю річ. Вже близько до мети.

Скажи всю правду! Де вона, мій друже?
Він все готов простить!

Евгеній
Мені байдуже.

І він веселу пісню засвистав.
Байдужно відвертались секунданти.
Ось поїзд свиснув, загудів і став.
„Готові ви, панове? Ну, avanti!
Так, щоб ніхто уваги не звертав
На себе тут. А зараз при шлябанті
Стежина в ліс. За мною! А за двадцять
Мінут вже будемо назад вертатъ ся“.

Отак командував один з дружини.
Тут із сусіднього купе явивсь
Григорій, глипнув, мов лякав ся днини;
Ще не старий, а виблід, похиливсь.
„Стоїть тут довго поїзд?“

„Пів години“.

„Пора!“ — І мовчки весь гурток пустивсь
З купе. Роївсь народом весь дворець
І клекотів, мов з кипятком горнець.

Робітники з сокирами, пилками,
Похнюпившись мов у ярмі ішли;
Жиди агенти чорними купками
Снували скрізь і наче млин гули;
Начальник верещав, махав руками;
Якийсь тягар пакетники несли
І теж кричали; десь там у вагоні
Дитина плакала і рзали коні.

Під шум пани через дворець майнули,
Ніхто на них уваги не звертав ;
За хвилю вже й рогачку обминули,
Їх провідник спинив ся, засвистав, —
Ще хвиля, і в гущаву всі пірнули,
Лиш сивий лікар з заду приостав,
Здвигав плечима, рухав головою,
Мов розмовляв, сварив ся сам з собою.

Вузька стежка мов гадюка веть ся
Поміж хаші й столітні дерева ;
Тут в яр збігає, там у гору пнеть ся,
Тут виверти обходить мов жива.
Скрізь тихо ; між корчами звір пасеть ся,
В дуплавині погукує сова,
З вершків важкая сутінь нависає,
І десь в яру потік бурхливий грає.

Ось поляна розкрила ся простора,
Мов пазуха у велетня грудий.
Плакучі иви скупчились мов змора
Довкола неї, з боку вяз сідий
Глядить понуро, гнеть ся осокура
Й поскрипує ; патлатий мох рудий
Понависав на пнях замісь окраси,
І творить розбійницькії гримаси.

Оттут пани спинили ся під вязом,
Оглянулись довкола, а потім
Самі по собі позирнули разом,
Мов ті злодії, що в храму сьвятім

Зійшлись на злочин. Ну, чи пустить плазом
Бог місця те, що зробить ся в крутім
Моменті? Хвилька їх проймає жахом, —
Ще хвилька, й злочин піде своїм шляхом.

„Панове, — мовить провідник, суворий,
Високий пан з подзюбаним лицем, —
Вам звісні пан Евгеній, пан Григорій,
Що тут стають на себе одинцем;
Не наша річ входити в суть історій,
Що завели їх на сей шлях правцем.
Мотиви — їх річ; наше діло в нормі,
Щоб все в порядку сталось і по формі.

„Умови вже усталені. Панове
Супірники, чи хто жадає змін?
Ніхто не хоче. Чи вже все готове?
Дістанс відмірять! Лікарю! Деж він?
Струмент в порядку? Ось оруже нове!
Набить при всіх. Панове, мій поклін!
На місце! Чи обом однако ясно?
Коменда: три! і вистріл рівночасно“.

Здавало ся, весь ліс в сей мент фатальний
З тривоги дух у собі притаїв.
А потім „три!“ і ляскіт моментальний,
Мов згідно плюнув демон сих гаїв.
І ледво тихий відгомін печальний
Поповз і не добігши до країв
Старого ліса десь заглух в деберці,
Як глухне спомин у зрадливім серці.

Оба супірники ще мент стояли
Простягши праві руки наперед;
Та ось Євгеній став немов зів'ялий,
З руки нечутно випав пістолет;
Під ним коліна враз задилькотали,
Вид в гору, мов слідив пташиний лет,
За груди лівою рукою ухватив ся,
І важко враз до долу покотив ся.

Всі ахнули. Григорій наче сьвічка
Стояв недвижно. Лікар ось підбіг
До вбитого... „Небіжчик! Наче річка
Кров з рани грає... Ох, як биж я міг
Спинити!...“ „По що? Живо вовча тічка
З ним зробить лад. Благий йому нічліг!
Ходім, панове! Бог по правді судить.
Хто в пільмі ходить, той в пустині блудить“.

Оттак Григорій різко та студено
Сказав і перший до двірця подавсь.
„Що! — скрикнув лікар, — алеж се страшенно!
Він ще живий! Щоб так отут лишавсь!...
Панове, стійте! Спиню кров... Візьмемо
На руки... Житиме! — „Е, тиб стидавсь
Таке балакать, — буркнув хтось із купи,
Чи гробарі ми, щоб носити трупи?“

„Покинь його! Нехай собі здихає!“
Сказав другий. — „Ходи, на поїзд час!“
„Панове! — лікар в розпачу гукає, —
Сеж варварство! Се підлість! Я на вас

У суд подам!“ Та годї! Вже втихає
Стук кроків їх. До вбитого ще раз
Нещасний кинув ся і кров спиняє, —
Той дише ще, та видно, що конає.

Прокинувсь, застогнав... відкривши очі
Пізнав старого. -- „А, се ти? Деж ті?“
Мовчить старий. — „Покинули! До ночі
Вже близько... Добре. Лекше в темноті...
Спіши за ними! Слухай! Все жіночі
Комедії! Ми слуги глупоті...
Скажи Григорію: його безцінна перла
Від нього втікла, а від мене вмерла.

„Нї, я не вбив... Любив мов божевільний...
Сама... сама... зневірившись у мні...
Хтів з нею вмерти... відіпхнула спільний
Кінець... сама собі лягла в труні.
Оттак і я тепер поляжу... вільний...
Без пам'яті... Не згадуй!... Мов у сні...
Житє глитає... evviva... мій друже!“
Замок... ще застогнав... шепнув: „Байдуже“.

Мов тїнь тремтюча лікарь щез в тій хвили,
Спішив що духу, сльози утирав;
Вже третій раз до поїзду дзвонили,
Коли він до вагону причвалав —
Не від двірця... панове отворили
Затильні дверці... Він без духу впав
На лавку; шепотав мов непритомний:
„Се злочин! злочин підлий і огромний!“

Ось поїзд дрогнув. Свиснула машина
Розпучним свистом, аж заскіглив ліс.
Від сонця кровю блискотіла шина,
На скрутї дико вило з під колїс;
Край шляху стрепенула ся вільшина,
Щось мов стогнанє вітер з гаю ніс.
В яру десь вовк завив, жовна осіку струже,
Ніч хилить ся над ліс і шепотить: Байдуже.

ДРУГА ПІСНЯ.

Лісничий Валько вітер вухом ловить,
Мов хорт на воздух розширяє ніс,
До побережника Остапа мовить:
„Знов чорт якогось нам стрільця надніс!
Чув вистріл? Певно цапа хтось готовить!
Мов у свою комору ходить в ліс...
То кара божа з тою злодійнею!
Гей, на впереді! Чей стрінем ся з нею!“

Оба шульнули ріжними стежками,
За яром щоб на поляні зійтись;
Вже лісокрадів стежили думками,
Остап рушницю під полою тис,
А Валько в сумерках поміж хащами
Поперек яру дер ся наче лис,
Надслухував, чи гилька де не хрусне,
Чи з поза пня де лісокрад не шусне.

І кляв: „Бодай же гир вам загирив ся!
Драбня погана! Хоч з ума зійди!
Колись в лісах я з Москалями бив ся,
І не зазнав такої ще біди,
Як в сьому лісі, щоб він провалив ся!
Ні в день ні в ніч спокою тут не жди.
Хоч бий, карай, стріляй їх, аж обридло,
Прокляте хлопство преть ся в ліс, як бидло.

„Дрова рубаяють, день і ніч полюють,
Слопи на звіря ставлять та сильця,
Із своїм скотом по зрубам воюють,
Підстережуть і готура й зайця, —
І день і ніч лиш мов про те міркують
Мені робити псоти без кінця.
А бий вас грім! Не дам драбам пощади!
Стрілятиму, бо не стає вже ради!“

Ось поляна, де вистріл чувсь. Ні духа!
Пасеть ся в травах тонконогий цап;
Став Валько під смерічкою тай слуха,
В тім з поляни хильцем іде Остап
І шепче: „Тут була якась псяюха!
Трава столочена! Знать мали храп
На цапа, та хибили, або може“ — —
Та тут урвав і зойкнув: „О мій Боже!“

В противнім боці поляни, під вязом
Щось захарчало, наче з під землі,
І довгий стогін постелив ся плазом
По полянї, мов мліючи в імлі.
Оба мужчини схопили ся разом.
„Конає хтось!“ І враз із за гилі
Мов з клітки вирвались, поперек сигли
На місце стогону що духу бігли.

Прибігли, стали... На траві простертий
Лежав панич, красавець молодий;
Вже на лиці блідому вираз смерти,
Закріпла кров вже лиш слизить з грудий;

Лиш жалко рот іще харчить отвертий,
В очах мов жаль, мов скарга на людей;
Безвладні вже розкидали ся руки,
І пістолет лежить, як шмат гадюки.

„Живий іще!“ — сказав Остап по тихо.

„Конає, видно“ — Валько доповів.

„Не мало де його попасти лихо!

Здаєть ся, сам на себе руку звів“.

„Мороко наша, кумо Василюху!

Що з ним робить? Лишить, щоб звір іззів?

Алеж живий ще! Чи підмоги звати?

Та хто під ніч у ліс піде із хати?“

Та Валько вже до вбитого припав

І оком знавця оглядає рану,

Бальовий фрак на нїм, жакет розпняв,

Поцмокує. „Ну, фірточку погану

Тут просверлив! Глибоко прокопав

До жерела житя!... Та гов, давай погляну

Докладно в хатї... Кров не бухла як фонтана, —

Значить, не з легких... Ну, то се ще лекша рана!“

І крикнув: „Гей, Остапе, швидко ноші!“

„Та пане, як тут швидко їх зробить?

Я паннча взять можу на коркоші“.

„То зле, Остапе! З нього кров збіжить...

Скинь полотнянку — не великі гроші!

То в неї можна панича зложить;

Завинемо, то чей оба на співку

Занесем бережно на лісничівку“.

А в лісничівці як у божім раю,
Коли був з нього прогнаний Адам...
Шумлять берези, чисті води грають
І сторожать пси вірні біля брам,
Рожеві з вікон фіранки моргають,
Мов шепчуть: „Мир, любов і щастє там!“
По ганку дике винограде пнеть ся,
І дах побоями червоними сьмієть ся.

А в лісничівці молодая дама
В покоях ходить, як тиха вода;
Мов Ева дожидаючи Адама,
Прегарна, хоч тужлива і бліда;
Мов золотиста, промінєста пляма
Пливе нечутно, край вікна сїда,
Рожеві фіранки крихітку відкриває,
І вигляне, закриє знов, зітхає.

Знов устає і знов іде нечутно,
Немов по клітці пташка проліта.
Закурить цигарето резолютно,
Розгорне книжку... „Ах, не та! не та!“
Знов ходить і зітхає щомінутно
І думкою Бог зна куди віта,
І за розкритий фортеп'ян сїдає,
Рожеві пальці на клявіші накладає.

І враз немов з незримої фонтани
Бурливі тони ллють ся, клекотять,
Якісь погрози, боєві пеани,
Немов мечі по шоломах хрумтять,

Там крик, стогнання, мов від злої рани,
І тони мліють, сумно дилькотять,
Іще пручають ся хвилину, другу,
І розливають ся в безмежну тугу.

Щось здавлене в протяжній тій гармонії
І резігнація у ній на дні,
І жалощі квілять у кождім тоні,
Мов снять ся недоспівані пісні,
Мов квіти фантастичнії, червоні
Хиляють ся в зеленій глушині;
Таємних споминів отсе розкрилась брама,
І тихим голосом співає пісню дама:

Ой розпушуж я мрії
По зеленому гаю,
Чей знайду очи тії,
Що безмежно кохаю.

Ой розпушуж я тугу
Та від дуба до дуба,
Чей знайду я дружину,
Що над все мені люба.

Ой розсиплю я співи,
Як росу по розмаю...
Гей, прибудь, моє серце,
Бо я втіхи не маю.

Як у клітці пташина
День по дню я провожу,
Лиш про тебе я мрію
Тай забути не можу.

Лиш про тебе, мій скарбе,
Плоде мого вітхнення,
Що малій у віночку
Ще ворожила няня.

Урвала. „Нудно! Мрії сі дівочі
Вже не для мене.. Ах, та чомже все,
І денне сьвітло, і ті темні ночі
І гаю шум їх в ум мені несе?
Що се за дивні, невідривні очі
За мною стежать? І не вже пасе
З безодні ними демон мою душу?
Боюсь їх, а все в них глядіти мушу.

„Вже десять літ, як раз в день мого шлюбу —
Мене на шлюб як гусочку вели —
Серед юрби свою знайшла я згубу,
Ті очі, що красу мою пилі,
І рай такий, безмежну розкіш люблю,
Здавало ся, у дар мені несли,
Що я в їх блиску всю себе забула.
Себе я в раю, рай в собі почула.

(Знов припадає до фортепяна, грає і співає):

Чорні очі палкі,
Ненаситні такі,
Ви впили ся в мою душу,
Наче чари які.

Горите, мов алмаз,
Кожний день, кожний час
Почуваю, дожидаю
Тільки вас, тільки вас.

Очи, зорі мої,
Очи, муки мої,
Через вас минають марно
Молодощі мої.

Через вас я смучусь,
Задля вас я труджусь...
Чорні очи, чорні очи,
Чи ще вас я дождусь? "

Безвладні руки на клявіші впали,
З очий мов перли сльози потекли,
Важкі стогнання груди розпирали,
Але уста ні слова не рекли.
Надїю мрії мов у гріб ховали,
Та закопать ні защо не могли.
І довго, німо так вона сиділа,
І сльози висхли вже, а ще душа боліла.

Так нудьгувала гарна лісничиха
Отсе вже вісім або десять літ.
„Се божевільна!“ — говорили стиха
Знайомі, — „бач, сама собі морочить сьвіт“.
А служниці: „Се все з добра, не з лиха.
Як би їй пан до праці дав привід,
Як би не так любив, погримав скільки треба,
То в домі був би рай, на що тобі і неба“.

Тай гріх сказати, щоб вона не дбала
За мужа й не вела порядно дім;
Біда лиш та, що з ним дітий не мала,
Байдужа, мов зневірила ся в нім;

А як у день сама в хатах остала,
Бо муж по службі в ліс ішов, зовсім
Тоді її тоска напосідала,
Вона ридала й привиди видала.

Їй бачились якісь таємні очі,
Що стежили за нею крок у крок,
Були блискучі і чорнійші ночі,
Моргали, наче пара тих зірок,
І з них якийсь огонь ішов пророчий,
Роскішна дрож, диявольський порок,
Надія щастя і тривога втрати,
І той рефрен жалібний: ждати! ждати!

Лісничий здавна мов махнув рукою
На примхи ті, у всім їй потурав;
Усе зайнятий службою важкою,
Здавало ся, лиш про ту службу дбав;
Та в тайні пильнував її спокою
І в лікарів поради засягав.
„Змініть обставини життя“ — були їх ради.
І він як міг, шукав десь іншої посади.

Вже смеркло ся, а пані Клементина
Все ще мов сном обтяжена була.
Десята продзвонила вже година,
Слуга в сальоник лямпу принесла...
Проснулась пані. „Ах, се ти, Юстина?“
Немов з просоня вид свій підвела.
„А пан прийшов?“ — „Нема ще, пані мила.“
„Ну, ну, а щоб вечеря не простила“.

В тім брама скрипнула і пси завили,
І грубії почулись голоси.

„О Боже! — панї скрикнула в тій хвили, —
Се пан іде? Чогож се виють пси?
Біжи, Юстино! Господи мій милий!
Сюди, на ганок! Сьвічку принеси!“
Та вже на ганку голоси знайомі
Почулись; „Гей там, відчинїть, хто в домі!“

І до покою пан з Остапом входять,
Щось оберемком мов мерця несуть,
На стіл кладуть і голову підводять,
І роздягають, миють і трясуть,
Щось шепчуть слугам, десь зо сьвітлом ходять,
Брязк ножиць чути, стукане посуд.
Тиша мертвецька, потім мов з могили
Глухе стогнане — і знов пси завили.

А панї мов бездушна у куточку
Стояла німо, й слова не рекла,
З очима впертими в одну лиш точку
Вона мов остовпілая була.
„Ще більше вати! Чистую сорочку!“
Пан служниці сказав — і та пішла..
І се тревало більш як пів години,
Аж з раненим як слїд упорались мужчини.

Упорались, пішли до кухні мити руки,
Що кровю скрізь поплямлені були.
А панї з виразом цікавості і муки
Нечутно, мов пливучи по землі,

До хорого пішла, ловила вухом звуки,
Що з віддихом важким з грудий його плили,
В лице зирнула, вкрите тїню ночі,
І скрикнула нараз: „Ах, се ті самі очі!“

Ті самі очі, чорні як безодні,
Що стежили за нею стільки літ!
Тепер без блиску, мляві та холодні,
Немов у ніх яркий зломав ся сьвіт,
Але й тепер ще чарувати годні,
Як сумовитий спомину привіт.
Вона пронята жахом стрепенула,
Мов ось судьбі своїй в лице зирнула.

Тут муж її ввійшов. Вона на нього
Той свій жахливий зір перевела.
„Ти вбив його?“

Лісничий (з усьміхом)

Що за концепт? Для чого?

Ще як би доля нас не наднесла
На вистріл та на слїд його, небого,
Вже б з нього страва вовча там була.
Їй Богу, видно: дурень щастє має!
Втекти хтїв від житя, житеж його спїймає.

Вона

Він буде жить?

Лісничий

Можливо, хоч та рана

Мене не тішить...

Вона

Нї, він мусить жить!

Лісничий

Щоб мусів, се не наша річ, кохана,
Се в висшій волі, так сказать, лежить.

Вона

Ні, слухай! Се тобі у руку дана
Судьба нас двох. Як він не видержить,
І я не хочу жить. Роби, що знаєш, —
Се невідкличний мій рішенець маєш!

Пішла. Всьміхнув ся Валько їй у слід.
„Рішуча, нічого сказать! І скоро.
Такий мабуть і весь жіночий рід:
Сьогодні все віддять готов за те, що вчора
Ще у думках не мав. Мрій хорих плід
Для неї вайсильнійшая підпора.
Закони розуму й природи їй байдуже,
Коли за цяцькою її скортіло дуже.

„Ну, та сим разом може пощастить ся
Сю жертву з горла смерти відволать...
Неважна рана... Троха попестить ся,
Тай встане... Інтересно буде знать,
Хто він, для чого від житя лишить ся
Хотів? Щоб з недостатку — не сказать.
Одежа, золотий годинник... ся постава...
Без сумніву, якась інтелігентська справа.

„Зневірив ся в жите? Гм, по лиці не видно:
Хто так розцвив, той добре їв і пив.
Підлот десь наробив і стало жити стидно?
І сего б я ніяк не припустив;

Червяк сумління тут не гриз огидно,
Де цвіт краси і юности так цвив.
Ся складка коло уст мабуть говорить нам
Щось інше... сі вискі... так, так, *cherchez la femme!*“

Від того дня у тихій лісничівці
Усе жите пішло на інший стрій.
У ранці Валько із Остапом в спілці
При хорім порались мов лікарі,
А пані рано розлад давши дівці
У кухні пріла, шпортала в старій
Кухарській книзі, добирала вісти,
Щоб хорому щось добре дати зїсти.

А хорий у горячці знай без тями
День по за день мов зломаний лежить.
Муркоче щось, неначе безвістями
Блукає дух його; то весь дрижить,
Мов з холоду, безкровними устами
Сьмієть ся, потім нагло закричить,
І знов в нестяму впаде й заніміє...
От так то смерть з житем турніри діє.

А по обіді знов пан в ліс подасть ся,
Де в службі аж до ночі мусить быть.
От тут для пані настає час щастя:
Години їй моментами пливуть.
При хорім упадає і не дасть ся
На хвильку від постелі відвернуть.
Годує й поїть, рану завиває,
Вкриває і до сну йому співає.

А як засне, то пані Клементина
По хатї ходить, як тиха вода,
І мов безумна шептом що хвилиною
Йому свій жаль та тугу повіда,
І мов би се наймильша їй дитина,
До нього пестоші так ніжні приклада,
Блага його і дякує і докоряє,
А там нахилить ся й тихесенько співає.

А він лежить без тям. То поблідне
Мов труп, то румянцями спалахне.
Чоло раз чисте, мов кришталь погідне,
То знов чимсь диким, прикрим замахне;
Уста сьміють ся мов дитя свобідне,
Та враз мов біль страшенний їх утне,
І знов мине, і він мов мрія з поза сьвіта
„Байдуже“ шепотить, та: „Evviva la vita!“

ТРЕТЯ І ЧЕТВЕРТА ПІСНІ КОЛІСЬ БУДУТЬ.

НОВІ СПІВОМОВКИ

ЦЕХМІСТЕР КУПЕРЬЯН.

Облягали Ляхи місто
Десь в часі Руїни,
Штурмували брами й мури,
Підкладали міни.

Боронило ся козацтво,
Й міщани не спали,
День і ніч гриміли з мурів
Пушки й самопали.

Але Куперьян цехмістер
Був за всіх завзятий,
Цеховому товариству
Нишком став казати:

„Годі, братця, нам на мурах
Як сичі сидіти,
Покажім, що й ми, міщанство,
Не Страшкові діти!

„Вдармо нічю на їх табор
З крутого байраку!
Згиньмо, або тих Ляшеньків
Зотрім на табаку!“

Як згадали, так зробили,
Щастила їм доля,
І розбили вражу силу,
Як пух серед поля.

Радість! Слава! Крик і гомін!
Збігають ся в місті
Шевці, кравці, всякі справці, —
Не сто і не двісті.

І витають Куперьяна
З його вояками
Як героя, всю дорогу
Всипали квітками.

А на площі чорна рада:
Взяли всі гадати,
Яку б тому Куперьяну
Надгороду дати?

Одні кажуть: „Чим він доси
Був у нас? Цехмістром!
Тепер його за заслугу
Виберім бурмістром!“

Другі кажуть: „Що, бурмістром?
Ми на се не згожі!
Най він буде комендантом
В огневій сторожі“.

Треті кажуть: „Ні, панове,
Іншу раду маймо,

Куперьяну від нумеру
По дукату даймо!“

„Нї, нї, нї!“ — реве громада
Одностайним хором, —
„За геройство гроші брати?
Ну, се був би сором!“

Знов незгода, знов гармідер,
Сяк і так міркують;
Що хто скаже, кличуть: „Славно!“
А інші кепкують.

Аж ось вискочив на лаву
Пузатий бурмістер
Тай закликав: „Най жиє нам
Куперьян цехмістер!“

„Дав нам Бог такого мужа
Ворогів розбити,
Та не дав нам знать, яку б то
Честь йому зробити.

„Гроші дати — сором брати,
Тай ми-ж бідні люде;
На уряд його поставить —
Иншим заздро буде.

„Поки він живий між нами,
То все нам завада, —
Тож панове цехмістрове,
Ось моя вам рада:

„Зараз тут його убиймо,
На паль посадимо,
По смертиж його оплачмо
І сьвятим зробимо.

„І насиплемо над тілом
Могилу високу,
Будем поминки справляти
Два рази до року“.

„Славно! Славно! Оттак рада!“
Всі враз загукали,
А цехмістра Куперьяна
Навіть не питали.

СУЧАСНА ПРИКАЗКА.

Ви чули ту пригоду?
В часі розливу рік
Попав у бистру воду
Нещасний чоловік.
В глибокім вирі беть ся
І тоне вже туй-туй,
До кума, що на мості,
Кричить: „Ратуй! Ратуй!“
А кум, що на поруче
Поважно лікті спер,
Глядить критично: „Втоне,
Чи вирне ще тепер?“
В кінці махнув рукою
І мовив лиш одно:
„Не тратьте, куме, сили,
Спускайте ся на дно“.

Гай, гай! Таких кумів нам
Не два, не три, не пять
В житю що дня, що хвилі
Приходить ся стрічать.
Ти в горю, нужді беш ся,
Мов риба у саку,
Працюєш, тачку тягнеш,
Мов панщину важку;

Тут сумнів мучить душу,
Що місце, то боляк, —
А він лиш критикує:
„Се зле“ і „Се не так!“
За поміч і пораду
Він має лиш одно:
„Не тратьте, куме, сили,
Спускайте ся на дно!“

І наш народ так беть ся
В матні вже много літ,
І хвилі напосілись
Його розмити слід.
А на безпечнім мості
Фальшивії брати
Стоять і ждуть — чи може,
Щоб поміч принести?
Стоять і ждуть на хвилю,
Що брата кроковтне,
Числять: тепер ще вирне,
Тепер вже чей пірне.
На крик його й благаня
В них слово лиш одно:
„Не тратьте, куме, сили,
Спускайте ся на дно!“

Та що се? Він не тоне,
Хапаєсь берегів,
Не слухає поради
Облесних ворогів;
І під ногами чує

Вже твердший, твердший ґрунт, —
А ті на мості в репет:
„Се бунт! Се бунт! Се бунт!“
Під ними міст хитаєсь
І хвиля прясла рве,
І з моста крик лунає:
„Ратуйте, хто живе!
Ратуйте більшу власність,
Ратуйте панський лан!
Ратуйте трон і вівтарь!
Давай обложний стан!“

А що, як Немезіда
Собі одного дня
Позволить жарт зробити
І ролі поміня?
На своїм ґрунті стане
Русь міцно на ногах,
А супротивна хвиля
Піде по ворогах?
І ті, що нас із виру
Спасали мило так,
Самі скоштують троха,
Який то в мокрім смак?
А Русь на їх благаня
Їм відповість одно:
„Не тратьте, браця, сили,
Спускайте ся на дно?“

МАЙСТЕР СВИРИД.

«Отсе, куме, від Ляхів
Пю нераз гіркую,
Та буває з пересердя,
Що й заматїркую.
А потому й засьміюсь,
Хоч як в серці гидко,
І тут мені згадаєть ся
Наш майстер Свиридко.
То був майстер від пили,
Долота та сверла,
Та все його якась нужда
На помилки перла.
Чи там в нього в голові
Були не всі дома,
Чи сама рука махала,
Пляну несвідома, —
А все було — зробить стіл,
Забуде підніже,
Зробить скриню, то хоч віко
Не на лад обріже.
Зробить двері, то дивись,
За малі в одвірку, —
У всім було наш Свиридко
Переборщить мірку,

А де б треба вбить кілок,
Він там хляпне кляйстер, —
Оттим його добрі люди
Звали Попсуй-майстер.

То раз отсе мав я з ним
Кумедну пригоду:
Розломало ся коритце,
Де ллють коням воду.
Сам би збив собі нове,
Та дощок не маю,
От зайшов я до Свиридка
Та й оповідаю.
А він, добрий чоловік —
„От — каже — морока!
Та я тобі те коритце
Склеплю на млі ока“.
Зараз дошку на варстат,
Ріже, мірить, ріже,
Одно звертить, друге зібе,
Трете щось не влізе.
Плюнув крепко, розібрав,
Мірить, ріже, мірить, —
Знов збиває, знов не в лад щось, —
Сам собі не вірить.
„Тьфу, — воркоче, — щоб тобі
Гірке, не солодке!
Вже два рази урізую,
Тай ще за коротке!“

Оттак, куме, і наш Лях
З Русином мудрує:
Тут настопче, там уріже,
Ніде не дарує.
Тут притлумить, припече,
Заплює, зогидить,
Та ще й злий, що з тої праці
Та добра не видить.
„А най, каже, тую Русь
Трясця покоцюбить, —
І бю її, й печу її,
Й ще мене не любить!“

26/VI 1904.

ЩО ЗА ДИВО ?

Сніг мете степами,
Вітер порохами,
Покоївка в хаті робить те
Щіткою своєю,
А козак матнею
(У Шевченка) вулицю мете.

Жид мете знай зиски,
А голодний з миски
Так мете, аж годі дух звести ;
Наші ж генерали,
Піхни, клерикали
Раді б нас з лица землі змести.

Шлепом метуть дами,
Цензор олівцями
Вільне слово так мете як в дим ;
Страх мете юрбою,
Смерть мете косою,
Лиш метелик не мете нічим.

ПРИТИЧИНА.

Мамцю, мамцю, що мені?
Щось мабуть зовсім погане!
Мій спокій мов сьвічка тане,
А в серденьку як в млинї.

Щось туркоче, шось біжить —
Тихо-тихо, то знов крепче,
Щось співає, свище, шепче,
А все згідно : „Жить! жить! жить!“

Без причини я сьміюсь,
Без причини гірко плачу,
Щось у млі рожевїй бачу,
Всіх люблю і всіх боюсь.

Спать не можу й бачу сни:
Десь немов садок розкішний,
В нїм квіток рядок утішний
В тихім сьняєві весни.

Між квітками тими й я,
А в садку музика грає,
Рїй метеликів гуляє...
Мамко, мамочко моя!

А між ними там один
Пишнокрилий, срібнолатий...
Ах, як би його спіймати!...
Грації якоїсь син.

Він крильцями тріпотить —
Весь рожевий, тло зелене —
Все круг мене, все круг мене
Відлетить, то прилетить!

Мамцю, мамцю, що се є?
Чи метелик, чи горобчик,
Чи рожевий, гарний хлопчик
Мені спати не дає?...

ЯК ТАМ У НЕБІ?

Два панотчики гарненько
Попразникували,
Тай у двох собі при чарці
Нічю розмовляли.

Розмовляли сеє, теє,
Чого серце повне,
А як сьвітське перебрали,
Нумо про духовне.

„От письмо сьвяте не пише
І не знають люде,
Як то праведним по смерті
Там у небі буде.

„Ані око не видало,
Не чувало вухо“ —
Се, сказать тобі по правді,
Троха темно й сухо.

„Я собі міркую грішний —
Прости гріха, Боже, —
Те, за що тут всякий беть ся
И осягнуть не може,

„Те братерство, однодушність,
У якій всі люде
Зіллють ся в найвисшу спільність —
Ось що в небі буде“.

Другий мовив: „Ей, зійшли ви
На слизьку дорогу!
Се-ж соціалізм вам снить ся
Бридкий пану Богу.

„Ні мабуть, не буде в небі
Комунізм і спільність.
Аджеж дар для нас найвисший
Повна лична вільність.

„Кождий жий собі як хочеш
І роби, що знаєш,
Кождий пан своєї волі,
Волю й силу маєш“.

„Ну, панотче! — мовив перший, —
Се цікаві вісти,
Що ви навіть пана Бога
Вперли в анархісти.

„Там то був би рай, як би так
Людям волю дати!
Мусів би сам Бог із нього
Перший утікати“.

Довго, довго сперечались,
Вже й північ пробила:

Той за спільність, сей за рівність,
А зійтись не сила.

Мовив перший: „Що балакать!
На одно згодім ся!
В сю опівнічну пору
Сьвято покленім ся:

„Хто з нас перший сьвіт покине,
В раю водворить ся,
Має другому за три дни
У сні обявить ся

„І сказати, як там в небі
І які порядки“.
Погодились, покляли ся,
Потюпали спатки.

Чи там рік минув, чи пів рік,
Перший умирає
І другого через три дни
У сні навіщає.

„Здоров, брате!“ — „Здоров, отче!“ —
„Ну, я присьвятив ся“.
„Слава Богу! І по небі
Добре роздивив ся?“

„Роздивив ся“. — „Ну, і як там?
Говори, мій друже!
Тайну божую збагнути
Я цікавий дуже!“

Мовить дух: „Її збагнути
Певно річ висока,
Та на се не твого треба
І уха і ока.

„А про те, що ми колись то
Суперечку гнули,
То оба ми, любий друже,
Пальцем в небо ткнули.

„Там порядки — ні по твоїй,
Ні по моїй мові,
А зовсім, зовсім инакші“ —
Тай щез на тім слові.

ТРАГЕДІЯ АРТИСТКИ.

То був чудовий місяць май,
Цвили вже бзи й троянди...
З старої віллі на весь гай
Плив голос панни Ванди.
Співа до цитри, аж зовсім
Захрипла з віщих трудів :
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Ось жнива. Скочно граючи
Женців провадить банда,
А в віллі не вгаваючи
Співає панна Ванда;
Чи день, чи ніч, чи дощ, чи грім,
Чи крик сорокопудів...
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Вже осінь. Яблока стрясли,
Капусту в пень рубаєм,
А панна Ванда знай співа
У віллі там під гаєм.

Чи в коршмі крик, чи в церкві дзвін
Луна з усіх усюдів, —
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Потис мороз, вітри ревуть
І сніг поля вкриває;
В безлюдній віллі все ще чуть:
Бреньчить щось і співає.
Блукає голос серед стін
Захриплий з віщих трудів:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Пять день хуртовина ревла,
На шестий день ослабла;
Всю віллю снігом замела,
І Ванда закоцябла.
Та дух її на місці тім
Що ночі ще марудив:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Минуло много, много літ!
Де гай був, нині зілля;
Заріс кропивою весь слід,
Де та стояла вілля.
Та в глупу північ в місці тім
Чуть бренькіт страхопудів:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Чого-ж та бідна душенька
На місці тім заклята?
Чого покутує, немов
Убила маму й тата?
І чом ту саму пісню всім
Небіжечка співає?
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
Бо иньшої не знає.

НА СТАРІ ТЕМИ

I.

Не л'во ли ны кашетъ, братіє?...

Чи не добре б нам, брати, зачати
Скорбне слово у скорботну пору,
Як мужам до мужеського збору,
Не як дітям у дзвінки бряжчати?

Вирядім ми слово до походу
Не в степи куманські безконечні,
А в таємні глибини сердечні,
Де кують будущину народу.

Потопчімо там полки погані,
Що летять на душу, як тривога,
Смагу сиплють з огняного рога
І кинжал ще обертають в рані.

Вирвім з коренем ту коромолу,
Що з малого гріх великий робить,
Що нечайно брата братом гнобить,
Щоб засісти з ворогом до столу.

Чи ще мало в путах ми стогнали?
Мало ще самі себе ми жерли?
Чи ще мало нас у ликах гнали?
Чи ще мало одинцем ми мерли?

II.

Блаженъ мѣжъ, нѣже не идеть
на сѣкѣтъ нечестивыхъ.

Блаженний муж, що йде на суд неправих
І там за правду голос свій підносить,
Що безтурботно в соньмищах лукавих
Заціплії сумління їх термосить.

Блаженний муж, що в хвилях занепаду,
Коли заглухне й найчуткіша совість,
Хоч диким криком збуджує громаду
І правду й щирість відкрива як новість.

Блаженний муж, що серед гвалту й гуку
Стоїть як дуб посеред бур і грому,
На згоду з підлістю не простягає руку,
Волить зломати ся, ніж поклонить ся злому.

Блаженний муж, кого за тее лають,
Кленуть і гонять і побюють камінем;
Вониж самі його тріумф підготовляють,
Самі своїм осудять ся сумлінням.

Блаженні всі, котрі не знали годі,
Коли о правду й справедливість ходить:
Хоч память їх загине у народі,
То кров їх кров людства ублагородить.

III.

Гласъ волющаго во пѣстыни.

Було се три дни перед моїм шлюбом.
У чистім полі я пшеницю жав.
Був південь. Я спочити сїв під дубом,
В душі ж мов сьвітляний алмаз дрозав.

І враз почув я голос невимовний,
Той голос, що його лиш серце зна,
Для вуха тихий, але сили повний,
Що душу розворушує до дна.

„Ще поки ти почав ся в лонї мами,
Я знав тебе; заким явивсь ти в сьвіт,
Я призначив тебе перед царями
Й народами нести мій заповіт“.

І мовив я: „О Пане, глянь на мене!
Простак убогий, молоде хлопья!
Хто стане слово слухати невчене?
Кого наверну, розворушу я?“

І мовив голос: „Від отсеї хвилі
Ти мій. Про все, чим доси був — забудь!
Усе покинь, вір тільки моїй силі,
Мої слова нехай тебе ведуть.“

„А що сумнив ся ти в мойому слові,
Так знай: нікого не навернеш ти;
Мов стріли бють ся о щити сталєві,
Так твій глагол о серць людських щити.

„На вітер будеш мій глагол метати,
Проповідати будеш ти глухим;
Де станеш ти, ніхто не схоче стати,
Що похвалиш, всім видасть ся лихим“.

І мовив я: „О Господи, я грішний!
Чи щоб спокутувать всіх вин вагу,
Ти на сей труд важкий і безуспішний
В сій хвилі кличеш свого слугу?“

І мовив голос: „Не тобі се знати!
Не за провини я призвав тебе,
Не безуспішно будеш працювати,
А серце в тобі я скріплю слабе.

„Твоїми говоритиму устами
До всіх народів і до всіх віків,
Твоїми я тернистими стежками
Вести му своїх вибраних борців.

„Тобою я навчу їх відрікати ся
Житя і сьвіта для високих дум,
Сучасних нужд, погорди не лякати ся,
У сьвітлу ціль зостріливши весь ум.

„Ось уст Твоїх я пальцем доторкну ся
І вложу в них своїх глаголів жар.

І наострю твій слух, щоб як озву ся,
Ти чув мій голос, наче грім із хмар“.

Я ниць упав. „О чую, Пане, чую!“

І серп я кинув і пшеничний стіг

І батьків дім, невісту молодую,

І від тоді не бачив більше їх.

IV.

Я галици свою р'кчкь говоряхъсть.

Ти знов літаєш надо мною, галко,
І кричеш горя пісню монотонну;
Глядиш у серця глибину бездонну
І бачиш гніль, гидоту беззаконну, —
Не страх тобі нічого і не жалко.

У тебе очи ясні на падлину;
Підлоту, самолюбство і брудоту
Ти здалека добачуєш до-стоту;
Твоя душа мабуть рідня болоту,
Що в собі бачить ціль всього й причину.

О, знаю, заклюєш мою ти душу!
На тім степу беззахистнім, безводнім,
У тім хижацькім стовпищу голоднім,
Знесилений в змаганю тім безпліднім
Тоєю жертвою я впасту мушу.

Моє ти фатум, невідступна зморо,
На мозок мій нещасний кандидатко,
Не крич так зично, не лети так падко!
Не бійсь, піде твоя побіда гладко!
Я не втечу! Впаду вже скоро, скоро!

V.

Се оу Римѣ кричать подѣ са-
блами половецкими.

Крик серед півночи в якімсь глухім околі.
Чи вмер хто й свояки ридають по вмерлому?
Чи хто поранений конає в чистім полі?
Чи плачуть сироти ограблені і голі,
Без батька-матери, без хліба і без дому?

Невідомий співак походу степового...
Замісто струн напярв він тетиви спижеві,
Давно забуту рать з сну будить вікового
І до походу знай накликує нового
„За землю руськую, за рани Ігореві“.

Давно забута рать в забутій спить могилі,
І Ігор спить і з ним все племя соколине;
Лиш крик поета ще лунає в давній силі,
Байдужість сірая куняє на могилі,
А кров із руських ран все рине, рине, рине.

VI.

Жѣны роусьскія вѣсплакаша сѧ.

Де не лили ся ви в нашій бувальщині,
Де, в які дні, в які ночі —
Чи в половеччині, чи то в князівській удальщині,
Чи то в козаччині, ляччині, ханщині, панщині,
Руської сльози жіночі!

Скільки сердець розривалось ридаючи,
Скільки звялили стражданя!
А як же мало таких, що міцніли складаючи
Слово до слова, в безсмертних піснях виливаючи
Тисячолітні риданя!

Слухаю, сестри, тих ваших пісень сумовитих,
Слухаю й скорбно міркую: [тих,
Скільки сердець тих розбитих, могил тих розри-
Жалощів скільки неситих, сліз вийшло пролитих
На одну пісню таку?

VII.

Я люблю испити шоломомъ Донъ.

І доси нам снить ся,
І доси манить ся
Блакитного того Дону
Шоломом напить ся.

Від роду до роду
Сю далеку воду
Ми співали-споминали,
Як мрію-свободу.

Як би то нам з Дону
Та не було грому,
То вжеб ми над Бугом, Сяном
Не дались нікому.

Як би то над Доном
Стали ми рядами,
Зелізними панцирями
Сперли ся з ордами!

Були би ми „Полю“
Шляхи заступили,
Золотими шоломами
З Дону воду пили.

Була б нас не рвала
Степовая птаха,
Як би на Дону стояли
Чати Мономаха.

Лїниво, лїниво,
Як Донові хвилї
Плили віки за віками,
Наш гаразд розмили.

Довелось такі нам
Над тим Доном стати,
Робітницькими валками
Байдаки таскати.

Довелось таки нам
До його застукать:
Під землею для чужого
Камінь-вугіль цюкать.

Довелось таки нам
В нїм шукати броду:
Не шоломом, пригорщами
Пити з нього воду.

Довелось таки нам
З Дону дань приймати:
Бурлацькїї шмати прати,
Босі ноги мити.

13/VI 1906.

VIII.

АНТОШКОВИ П. (АЗЪ ПОКОЙ)¹⁾.

Ще н измыкы аггельскими глаголю,
любве же не имамь, какъ ми всть польза?

Діалект, чи самостійна мова?
Найпустійше в сьвітї се питанє.
Міліонам треба сього слова,
І гріхом усяке тут хитанє.

Міліонам треба сьвітла, волі,
Треба вміти, як їх добивать ся.
Поки стогнуть кволі, мерзнуть голі, —
Нам в Параски ласки дожидать ся?

Як твій брат із голоду вмирає,
А його ти накормити вступиш,
То чи ждеш, аж срібну ложку купиш,
Чи береш букову, що він має?

Як твоя у річці тоне мати
І кричить: „Ратуй мене, Антошку!“
Будеш ти на гарний човен ждати,
Чи їй кинеш першу-ліпшу дошку?

¹⁾ Дивись його статью в «Галичанинъ» 1902, ч. 222
и з. «Тщетная работа сепаратистовъ».

Зви се діалектом, зви жаргоном
Тую дошку, ту букову лсжку,
А вона лунає відгомоном
В міліонах серць живих, Антошку.

Хай та мова вбога в славнім роді,
Хай московська, польська, чеська краша, —
Поки служить Матери в пригоді,
То вона культурі не пропаща.

Хоч в сусіда там пиха богацька
У порфирі сьєє та атласі, —
На чуже богацтво ми не ласі, —
Ласа лиш твоя душа жебрацька.

Бідні ми, як коні на припоні,
Збогатить нас труд на рідній ниві:
В діалекті чи хоч би в жаргоні
Будемо багаті і щасливі.

Діалект, а ми його напишем
Міццю духа і огнем любови,
І нестертий слід його запишем
Самостійно між культурні мови.

IX.

Лисиці крешуть на червоні щити.

Вийшла в поле руська сила,
Корогвами поле вкрила;
Корогви як мак леліють,
А мечі як іскри тліють, —
Не так тліють, іскри крешуть,
А лисиці в полі брешуть.

Вийшла в поле руська сила,
Не щоб брата задусила,
Не щоб слабших грабувати,
А щоб орди відбивати,
Що живим труну нам тешуть, —
А лисиці в полі брешуть.

Не чужого ми бажаєм,
Тай своє не зневажаєм,
Тай не пень ми деревляний
Щоб терпіти стид і рани,
Поки нас граблями чешуть, —
А лисиці в полі брешуть.

Брешуть на щити червоні,
Як брехали во дни оні,

Як щитами руські сили
Степ весь перегородили,
Мов степовая пожежа
Степ увесь перемережа
З краю в край з одного маху!

Завдали ж лисицям жаху
Ті щити! І доси снить ся
Ім та руськая вольниця,
Те гулящее юнацтво,
Те козацтво, гайдамацтво,

Що не знало волі впину,
Що боролось до загину,
І пройшло як море крови,
Як пожежа по степови,
По історії України...

Навіть згадки, навіть тіни
Тих великих мар до нині
Страшно виплодам яскині,
І огню зубами крешуть,
На щити червоні брешуть.

X.

На рѣкахъ вавилонскихъ, тамо
сѣдохомъ и плакахомъ.

На ріці вавилонській — і я там сидїв,
На розбитий орган у розпуці глядїв.

І ругав ся менї Вавилонцїв собор:
„Заспівай нам щобудь! Про Сіон! Про Табор!“

„Про Сіон? Про Табор? Їм вже чести нема.
На Таборі — пустель! На Сіонї тюрма!

„Лиш одну хиба пісню я вмюю стару:
Я рабом уродивсь та рабом і умру.

„Я на сьвіт народив ся під свист батогів,
Із невольника батька, в землі ворогів.

„Я хилить ся привик від дитинячих лїт,
І всьміхать ся до тих, що катують мій рід.

„Мій учитель був пес, що на лапки стає
І що лиже ту руку, яка його бє.

„І хоч зріс я мов кедр, що вінчає Ливан,
То душа в мнї похила, повзка мов бурян.

„І хоч часом мов грім гримне слово моє,
То се бляшаний грім, що нікого не вбе.

„І хоч душу манить часом волі приваб,
Але кров моя — раб! Але мозок мій — раб.

„Хоч я пут не ношу на руках, на ногах,
Але в нервах ношу все невольницький страх.

„Хоч я вольним зовусь, а як раб спину гну,
І свобідно в лице нікому не зирну.

„Перед блазнем усяким корю ся, брешу,
Вольне слово в душі наче сьвічку гашу.

„Хоч тружусь день і ніч, не доїм, не досплю,
А все чую, немов я на панськім роблю.

„І хоч труд свій люблю, а все сїпа гачок:
Ти прикутий до нього, мов раб до тачок.

„Хоч добра доробивсь, та воно лиш тяжить,
Мов чуже для когось мушу я сторожить.

„З ким в житю не зійдусь, все підляжу йому;
Так чи сяк вибирать — все найтяжше візьму.

„І хоч часом в душі підіймаєть ся бунт,
Щоб із пут отрястись, стати твердо на ґрунт, —

„Ах, то й се не той гнів, що шаблюку стиска,
Се лиш злоба низька і сердитість рабська.

„Вавилонські жінки, відвернувшись ідїть,
І на мене здивовано так не глядїть!

„Щоб не впало прокляте моє на ваш плід,
Не прийшлось би раба привести вам на сьвіт.

„Вавилонські дївчата, минайте мене,
Хай мій вид співчутем серце вам не торкне!

„Щоби вам не судилась найтяжша судьба,
Найстрашнїйша клятьба — полюбити раба!“

XI.

Челов'чки и скоты спасши,
Господи! (Исаиом 35).

Вжеж твоя сьвятая воля,
Коли хочеш — потурай,
Можеш навіть без розбору
Всіх людей пустити в рай.

Всі ми грішні, всіх жите нас
По калюжах провело,
А такого, щоб без плями,
З роду віку й не було.

А всі ті гріхи, провини,
Що за них нас, скільки чуть,
Страшать пеклом моралісти
І вже в сім житю печуть, —

Щоб тебе се ображало,
Отче, се невчасний жарт!
Против твого величя
Се і плюнути не варт.

Тай скотинку, як що воля,
Всю бери на райський лан, —
Адже там твої любимці
Шоробор і Левятан.

А котрі поміж сьвятими
„Нищі духом“, можуть стать
І кормити ту скотинку
І з під неї гній метать.

Навіть дикі, хижі звірі
Можуть там вийти всі враз, —
Звісно, з тим, щоб всі сьвятії
Мали вільний вафенпас.

Лиш одно мені не може
Помістити ся в голєві:
Мали б і всі ті падлюки,
Ті без скону неживі,
Ті перевертні жорстокі,
„Переконані“ кати,
Всі ті скоти в людськїм тілі
Теж до раю увійти?

XII.

Рече безсменъ въ сердцѣ сво-
емъ, яко нѣсть Бгъ.

Говорить дурень в серці своїмъ:

„Єсть Бог і єсть він Богом моім!
Його я в серці своїм чую,
В ньому я днюю, з ним ночую.
Він береже мене мов мати:
Що я роблю, він мусить знати;
Що я роблю і що говорю;
Він в моїх radoшах і в горю,
Він в моїх думах, в моїх мріях,
І в моїх жалошах, надіях.

„На нього я поклав надію,
І все, що дію, з ним я дію;
Що мовлю, в ньому коринить ся,
Всіх моїх мислий він криниця;
І кожний відрух серця мого
Почав ся в нім і йде до нього.
Мене він любить як дитину,
Пильнує, тішить без упину,
І всі діла мої нотує,
І шлях мій до мети простує.

„Він сьвіт создав і сонце й зорі,
Завісив землю у просторі,
Накрив її небес покровом —
Одним лише всевладним словом;
Своїм „Да будет“ всемогучим,
Немов дощу потоком рвучим
Він скрізь на морі і на суші
Сздав у зародочках душі,
Жите розсіяв незлічене —
А все для себе і для мене.

„О, він ступнево йшов, вправляв ся,
Шість день до ціли наближав ся,
Поки создав найвисшу пробу —
Мене — він на свою подобу.
Він дав мені весь сьвіт у владу;
З його любви я не відпаду,
А навіть як згрішу, раб грішний,
То він карать мене не спішний:
Хоч як грізнеє пересерде,
Ще більше в нього милосерде.

„Щоб згладилась моя провина,
Він дав за мене свого сина;
І щоб мої могутні крила
Не зупиняла, не гнітила
Важка матерії інертність,
Він дав душі моїй безсмертність,
Дав запоруку непохибну,
Що як умру, то не загибну,
Що смерть моя — не скін фатальний,
А вхід до раю тріумфальний.

„Єсть Бог, я чую се, я знаю,
Його у власнім серці маю,
Його у твориві я бачу,
В своїй його знаходжу вдачу:
Він в моїй совісти говорить
І мною нищить, мною творить.
Що я скажу, він „ні“ не скаже,
І що я звяжу, й він те звяже.

„Я часть його; де часть, там цілість.
Я твір його, і творця вмілість
Його творіне виявляє;
Його дух з мене промовляє,
Його мисль в моїм слові чути;
Я єсьм, тому й він мусить бути.
Я в нім жию і з ним я вічний,
Як син, як складник органічний,
Як тон із гармонійним строем“...

Говорить дурень в серці своїм.

ІЗ КНИГИ КААФ

I.

У сні зайшов я в дивную долину.
Було так ясно, тихо, легко в ній,
Що бачилось мені: не йду, а лину.

Сьміяла ся в пишноті весняній
Природа пахощами вся облита,
І скрізь співав пташок незримих рій.

Сріблóm на збочах хвилював лан жита,
Верхом шумів-гудів відвічний ліс,
В низу була величня тайна скрита.

В низу був луг, і з нього вітер ніс
Такі розкішні пахощі, що груди
Аж ширшали і дух у тілі ріс.

А йшли ті пахощі з квіток, що всюди
Росли — барвисті, дивних форм, яких
Мабуть ніколи не плекали люди.

Хиляючись до тих квіток палких
Я чув, що й спів солодкий з них виходить,
Мов пасма тонів ніжних і м'яких.

Між тих квіток дівчат багато ходить,
Всі в білому, в вінках і скиндячках,
І одна одну все за руку водить.

У всіх маленькі кошики в руках
І кожду квітку пильно оглядають,
Пестять і підливають на грядках.

Не рвуть квіток співучих, та зривають
Із кождї ростинок по листку
І бережно у кошики складають.

І бачучи забаву їх таку
Я мовив: „На що ті листки, дівчата?
На лік, на страву їх рвете яку?“

І мовила одна: „Рвемо для сьвята.
І не на лік, бо для здорових се;
І не на страву — сита наша хата.

„А хто до уст листок сей занесе
І розгризе і сок його скоштує,
У того серце розкішю стрясе;

„У того сьмілість душу напростує,
У того радість очи прояснить,
Турботи всі розвіє й пошматує.

„Твій сум, твою зневіру хоч на мить
Прогонить він; ти станеш, мов дитина,
Всю суть свою ти мусиш відмінить.

„Всім любий ти, хоч круглий сиротина,
І любиш всіх, щасливий в тій любові.
Кааф у нас зоветь ся та ростина“.

Пішли. Та йдуть і мовлять иньші дві:
„А ти не рад листків тих скоштувати
І занести їх там, своїй верстві?“

„Чи все в вас має лютість панувати,
Зневага до людства, погорда й їдь?“

І кинувсь я листки ті дивні рвати.
Ось вам пучок їх. Натє та гризїть!

II.

Поете, тям, на шляху житевому
Тобі перлини-щастя не знайти,
Ні захисту від бурі, злив і грому.

Поете, тям, зазнати маєш ти
Всіх мук бутя, всіх болів і унижень,
Заким дійдеш до сьвітлої мети.

Поете, тям: лиш в сфері мрій, привиджень,
Люзій і оман твій рай цвите,
А геній твій, то міць суггестій, зближень.

Пророцький дар у тебе лиш на те,
Щоб иньший край обіцяний вказав ти,
А сам не вхōдив у житло сьвяте.

І серце чулеє на те лиш взяв ти,
Щоб кождому в день скорби пільгу нїс,
І в горю слово теплеє сказав ти.

Та з власним горем крий ся в темний лїс!
Нїхто до тебе не простягне руку
І не отре твоїх кровавих слїз.

Та не міркуй, що родивсь ти на муку,
Бо й роскошів найвисших маєш часть,
У творчій силі щастя запоруку.

Усе, чого тобі сей сьвіт не дасть,
Знайнеш в душі своїй яснійше, краще:
Найвисшу правду і найбільшу власть.

Ото й минай все темне, непутяще,
Весь злудний блиск, тріумфи хвилеві,
Все підле, самолюбне і пропаще.

І бережи на своїй голові
Вінок незвялий чистоти і ласки
І простоти, мов квіти полеві.

У маскарад життя іди без маски,
На торжище цинізмів і наруг
Виходь з ліхтарнею з старої казки:

В ній щезне тіло, появить ся дух,
Прозора стане явищ темна маса.
І будь ти людям не судя, а друг

І зеркало й обнова. *Guarda e passa.*

III.

Гуманний будь, і хай твоя гуманність,
Пливе з криниці чистої любови,
Якої не мутить пиха й захланність.

Гуманний будь не так як богослови,
Що надприродним ліктем довг свій мірять,
Льву такають, а гримають ослови,

Братами мають тих лише, що вірять
У їх закон, в їх повісти і чуда,
До „вічних благ“ все ласо зуби шкірять,

Та цїдять муху, щоб ковтнуть верблюда.
Не те, щоб всіх любив — се вже над міру,
А не бажай нікому зла та худа.

Всіх бляг і брехень не бери на віру,
На фальш і зраду май порядний дрюк,
І не давай з братів лупити шкіру.

Лише не сердь ся, не заламуй рук,
Котячу флегму май усе в запасі,
Не вір облесним, стережи ся злюк,

А дармоїдам все кажи: А засї!

IV.

Як трапить ся тобі в громадськім ділі
Здобути голос, вплив якийсь і значність,
Народ вести, снувати пляни сьмілі,

То памятай і все май ту обачність,
Не вірити і не дуфать ніколи
На княжу ласку й на народню вдячність.

Бо княжа ласка як той сніг на поли,
Що вітер здує, в південь злиже сонце,
І лишить чорний ґрунт, пустий і голий.

Народня вдячність, — ти фатальний гонче,
Що з злою вістю все прибудеш вчасно,
А з доброю все спізниш ся доконче!

І не міркуй, що де ти бачиш ясно,
Там иншим з твого слова засвітає,
Хаос думок уложить ся прекрасно.

Не вір, що люд твої заслуги пощитає,
Що задля них одну дрібну провину
Тобі простить! Він судить — не питає.

І знай, коли щасливаю годину
Ти прозівав, щоб інших взять під ноги,
Тебе самого безпощадно в глину

Затопчуть, як камінчик в брук дороги.

V.

Ти йдеш у вишукано-скромнім строю
І згідно так глядиш на сю пропашу,
Що натяк сам — назвать її сестрою

Ти за зневагу приняла б найтяжчу.
Ти чесна! Двацять вісім літ проживши
Ти весну молодости вже найкращу

Пустила мимо! Ти пройшла не пивши
Поуз криницю втіхи житевої,
Уста свої призирством заціпивши.

Чого ти ждеш? Чи ще весни нової?
Вона минула вже безповоротно.
Ти гордо йдеш, та вже цїпкії звої

Жаль простяга, та вже тобі турботно,
Вже щось гірке під серце підступає,
Сумне, як день, що йде понуро-слотно.

Чи то не зависть по душі щипає?
Минаєш ту пропашу, мов не бачиш,
А скоса зіркнеш — щось в устах злипає...

Мабуть в ночі до подушки заплачеш!

VI.

Ф. Р.

Дівчино, каменю дорогоцінний,
Затоптаний в болото, тваню вкритий,
Та й доси в блиску своєму нетлінний!

На тебе я дивлю ся сумовитий:
Який багатий скарб чутя й любови
Марнуєть ся розтоптаний, розбитий!

Огонь, що так горить у твоїй крові,
Нагадує мені часи старії,
Коли чутя не гнули ще в окови.

Така як ти колись в Александрії
Співаючи по вулицях ходила
Під іменем Єгїптянки Марії.

І так як ти й вона тоді твердила:
„Усіх люблю! Чи бідний, чи багатий,
До мене йди і попускай вудила

„Своїм бажанням! Я не для заплати
А через той огонь, що в жилах грає,
В свої обійми рада всіх прийняти!

„В кого жура сон нічу пожирає,
Хто радощів не має з ким ділити,
Хто пристрасти пожежею згарає,

„Хто в праці гнесь, без діл не може жити, —
До мене йдїть! Я всім на своїм лонї
Дам рай — або про рай хоч хвилию снити“.

Благословлю уста твої червоні
І очи ті безсоромно огнисті —
Дві зорі на румянім небосклонї!

І груди ті прегришні і пречисті,
І стан гнучкий і сьміх — серпанок срібний,
Що закрива безодні горя мглисті.

І лад той навіть клясти я нездібний,
Що впхнув тебе в безодню ту без тями:
З усею поганю він був потрібний,

Щоб розвалить міцну стїну між нами,
І дав нам здибатись і полюбить ся
І розійтись розбіжними стежками.

Нераз іще твій вид менї приснить ся,
Нераз іще імє твоє кохане
Прошепчу я тужливими устами.

Благословлю тебе. Де лиш постане
Нога твоя, нехай там радість сьєє,
Най сьміх лунає, хоч і серце вяне.

І ти не думай, що тебе чекає!
За тим, що щезло — безхосенні жалі,
А на переді смерть усіх спіткає.

В бруднім заулку, в ясному шпиталі,
Чи в власнім ліжку, всім одна дорога!
Найкрасша чвірка не заїде далі.

А ти не дбай, і доки тільки змога,
Сій радощі, плекай любовні мрії,
І жаль гони від свого порога

За прикладом Єгиптянки Марії.

20—22/III, 1904.

VII.

Опівніч. Глухо. Зимно. Вітер виє.
Я змерз. І випало з холодних пальців
Перо. І мозок стомлений відмовив
Вже послуху. В душі глибока павза.
Ні думка, ні чуте, ні біль — ніщо
В ній не ворухить ся. Завмерло все,
Немов гнилий ставок в гущавині,
Якого темну воду не ворухить
Вітровий подих.

Але цить! Се що?

Чи втопленники з болотного дна
Встають і з хвиль вонючих простягають
Опухлії, зеленуваті руки?
І голос чути, зойк, ридане, стогін —
Не дійсний голос, але щось далеке,
Слабе, марне, тїнь голосу, зітхане
Чутне лиш серцю, та якеж болюче,
Яке болюче!...

„Тату! Тату! Тату!

Се ми, твої невродженії діти!
Се ми, твої невиспівані співи,
Перед часом утоплені в багнюці!
О, глянь на нас! О, простягни нам руку!
Поклич до світла нас! Поклич до сонця!

Там весело — нехай ми тут не чахнем!
Там гарно так — хай тут не гниєм!“

Не вийдете на світло, небожата!
Не вивести вже вас мені до сонця!
Я сам отсе лежу у темній ямі,
Я сам гнию тут до землі прибитий,
А з диким реготом по моїй груди
Тупоче, бє моя лихая доля!

І ще раз чути: „Тату! Тату! Тату!
Нам зимно тут! Огрій нас! Лиш дихни
Теплом, що з серця йде, повій весною,
А ми пурхнем, оживемо, заграєм!
Весняним чаром, співом соловейків
Наповнимо твою сумну хатину,
Арабських пахощів на своїх крилах
Нанесемо, коверцем пишнобарвним
Розстелимось під твоїми ногами.
Лише тепла нам! Серця! Серця! Серця!“

Деж я тепла візьму вам, небожата?
Уста мої заціпило морозом,
А серце в мене вижерла гадюка.

VIII.

Як голова болить!

Пожовклі карти
Рукопису старого помаленьку
Перебігають стомлені очі,
А в голові грижа немов павук
Снує сітки, немов шукарь у тьмі
Пускає сині, білі, пурпурові
Ракети, огняним млинком вертить ся,
То вказує в бенгальським сьвітлі дикі
Якісь появи, що з тих карт пожовклих
Зривають ся, немов осінне листе
Під подихом хуртовини...

„Прийшов
Сьвятий Матвій у город людоджерів.
А люди ті такі звичаї мали:
Не їли хліба, не пили води,
А тільки жерли тіло чоловіче
І кров пили. А хто чужий трапляв ся
У город їх, то тут його хапали
І вивертївши очі напували
Отруйним зілем і в тюрму сажали
І клали їсти їм траву-отаву“.

І вже щеза з перед очий рукопис,
І ту страшну історію читаю
У власнім серці: як я заблукав ся
У город — будь імя його прокляте! —
І поєно мене отруйним зілем,
Як очи вибрано мені, щоб я
Не бачив, хто мене і по що вяже,
І як замісто хліба довго-довго
Я годувавсь іллюзій диким зілем.

І ось я темний у тюрмі ридаю,
І не за тим ридаю, що пропало:
Не за свободою, яка ніколи
Свобідна не була; не за тим щастєм,
Що лиш у снах являлось та дразнило.
Лиш те болить мене, що зведений
До стану травоїдної худоби
Я тямки чоловіцтва ще не стратив.

Та ось бряжчать ключі, скриплять завіси,
Стукачуть кроки, — се сторожа входить.
Хтось шарпнув шнур, що вяже мої руки,
І роздивля таблічку, що до них
Привязана. „Три дни ще і тоді
Час буде вивести його“.

Пішли.

Мені не страшно. Щож, три дни! Могли
І зараз брать.

А може... може там
Далеко десь, по той бік Чорноморя

Маленька барка надува вітрила,
І в ній сидить спаситель твій, що чудом
Перепливе безодню і вийде
В останню ніч у сю сумну темницю,
І верне зір тобі і скаже: „Встань і вийди!“

Ге-ге, колись в легендах так бувало,
Та не тепер! Не надій ся нічого!
Мовчи і жди!

IX.

Як би ти знав, як много важить слово,
Одно сердечне, теплеє слівце!
Глибокі рани серця як чудово
Вигоює — як би ти знав отсе!
Ти певно б поуз болю і розпуки
Заціпивши уста безмовно не минав,
Ти сїяв би слова потїхи і принуки,
Мов теплий дощ на спраглі ниви й луки, —
Як би ти знав!

Як би ти знав, які глибокі чинить рани
Одно сердите, згїрднее слівце,
Як чисті душі кривить і поганить
І троїть на весь вік — як би ти знав отсе!
Ти б злість свою неначе пса гризького
У найтемнійший кут душі загнав,
Потїх не маючи та співчутя палкого,
Ти б хоч докором не ранив нікого, —
Як би ти знав!

Як би ти знав, як много горя криєть ся
У масках радости, байдужости і тьми,
Як много лиць, за дня веселих, миєть ся
До подушки горючими слїзми!

Ти б зір і слух свій наострив любовю
І в морі сліз незримих поринав,
Їх гіркість власною змивав би кровю
І зрозумів весь жах в людському безголовю, —
Як би ти знав!

Як би ти знав! Та се знане давне;
Відчути треба, серцем зрозуміть.
Що темне для ума, для серця ясне й явне...
І другим би тобі вказав ся сьвіт.
Ти б серцем ріс. Між бурь життя й тривоги
Була б несхитна, ясна путь твоя.
Як Той, що в бурю йшов по гривах хвиль роз-
[логих,
Так ти б мовляв до всіх плачучих, скорбних,
[вбогих:
„Не бійте ся! Се я!“

СТРАШНИЙ СУД

СТРАШНИЙ СУД.

Ну, а що, як справді правда,
Що панотчик в церкві править,
Що мене по смерті ангел
Перед божий суд поставить?
І засяде Бог на троні
В блисках бур і гуках грому,
І всі штири кінці сьвіта
Враз поклоняють ся Старому, —
Заревуть небесні труби,
Потрясуть ся всі основи,
І мертве все стрепенеть ся
Дожидаючи обнови, —
І що від нащада сьвіта
Мало дух живий у собі,
Підійметь ся, не пропаде
Ні атом житя у гробі...
І потягне все на суд той,
Мов безмежні, сиві хмари,
І у щерть сповнить ся міра
Плати добрим, злomu кари...
І відкриють ся всі тайни
Найновійші й найдавнійші, —
Перед явністю такою
Затремтять найправеднійші...

І не тільки кожде діло,
Але навіть кожде слово,
Кождий помисл, кожда похіть
Оживуть тоді на ново,
І дістануть рух і голос
І мов військо незлічене
Попливуть на суд — сьвідчити
Против мене, чи за мене?...

Щож, на судову розправу
З апаратом так безмежним
Стану я, слабий і грішний,
Певно з трепетом належним.
І скажу: „На суд твій, Боже,
Я стаю, земне создане,
І кладу перед тобою
Весь свій біль і все стражданє,
Всіх іллюзій злудні блиски,
Всіх утіх марну приємність,
Всі надії, всі упадки,
І всю гордість, всю нікчемність,
Розум весь і всю сліпóту
І всі ересі й всю схизму,
І жало те невмируще
Критицизму й скептицизму.
Боронити ся не буду,
Бо ти сам все ліпше знаєш,
Та яким мене создав ти,
То таким мене і маєш“.

„Замовчи! — гукне з за хмари
Голос божий дужше грому. —
Все, що є, чому є й по що,
Видно скрізь мені самому.
Патос твій сьмішний для мене,
Дотеп твій не мід, а оцет;
А сю приказку латинську
Знаєш: *Sus Minervam docet?*
Чим ти був, яким був, по що,
Всі твої утіхи й болі,
Всі твої гріхи й дурниці,
Все було з моєї волі.
Все добро і зло, що в сьвіті
Сіяв ти і доси сієш,
Все те був мій плян, якого
Ти ні в зуб не розумієш.
А що ти сповнив задачу,
Що була тобі надана,
То прийми тепер заплату:
Входь у радість свого пана“.

Тут панотчики й владики,
Що клячатимуть довкола,
Позривають ся на ноги
І насуплять грізно чола.
І враз крикнуть: „Боже, отче!
Чиж подоба, чиж потреба,
Щоб сей грішник, сей єретик,
Атеїст ішов до неба?
Де ми сіяли пшеницю,
Сипав він кукіль невіри;

Де щепили ми покору,
Там він гордощі без міри;
Де ми груди надривали,
Щоб добути скрухи лепту,
Його сьміх, його наруги
Виводили нас з концепту.
Він ніколи не піддав ся
Нї намові, нї погрозі;
Він був вовк у твоїм стадї,
Був голівня в твоїм стозї.
Він троїв дитячі душі
Явно, славно і нагально!
Брать його до неба, Боже,
Се, їй Богу, нельояльно.
Ми ж твою сповняли волю,
Що стоїть в письмі сьвятому,
Ми з твого заповіту
Не вронили нї атому, —
А сей жевжик тут нас буде
Ще стягати із котурнів!..
Нї, його зрівнявши з нами
Ти нас маєш всіх за дурнів.
Ми на се незгідні, ми, що
Скрізь стежки твої простуєм!
Твоїм іменем ми проти
Твого суду протестуєм!“

Пан Біг довготерпеливий
Вислуха всю ту тираду,
І всьміхнеть ся добродушно
І таку їм дасть пораду:

„Цитуйте, діти! Тут не сеймик,
Щоб ревли ви і кричали!
Ви-ж у небі, де немає
Ані болю, ні печали.
Опозицій та обструкцій
Тут робить вам непрактично;
В своїм небі я ряджу ся,
Вибачайте, деспотично.
Тут я поїзду кондуктор,
В якій хочу кого клясі
Посаджу, а пасажерам
Іншим всім до того засі.
В моім небі місця много,
Всяких треба тут професій,
І багато пасажерів
Їде в мойому експресі.
Для овечок препокірних,
Для коров молокодайних,
Для пташок усіх співучих
І для всіх заслуг звичайних,
Для волів, що весь вік пріли
Скиби краючи й заґони,
І для всякої худоби
Єсть окремі тут ваґони.
Там їм плата по заслужі,
Море радощів готових, —
Але мусить же й зо мною
Їхать хтось у особових.
Вас я, дітоньки, шаную,
Та одна моя вам рада,
Щоб держались ви, як добрі

Пастирі, свого стада.
А компанію для мене
Вибирати вам буде трудно;
А мені в компанії з вами —
Вибачайте — було б нудно.
Чи я вас за дурнів маю,
Се лишіть мені на волю,
Та себе за дурня мати
Вам, їй Богу, не позволю!“

Тут я попрошу о слово
І скажу: „Мій Боже правий!
Присуд твій мені не ясний,
Та занадто він ласкавий.
Хоч то певно не моя річ
Поправляти присуд божий,
Та бою ся, до твого
Я експресу не пригожий.
Компаніста я немудрий
Для небесного сальону,
І готов так як у земних
Часто випадати з тону.
А по друге, тиж подумай:
Для якої то паради
Серед твоїх найвірнійших
Слуг почнуть ся свари й звади?
Я ж добродіїв сих знаю:
Не дадуть вони спокою,
Шепти, чорнення, доноси
В небі попливуть рікою;
Будеш мати тут протести

І соборчики й обиду, —
Вигризуть мене із неба,
І тобі нароблять стиду.
А нарешті — вибач, Боже, —
Не кортить мене до раю;
Твоїх рѳскошів небесних
Я, їй Богу, не бажаю.
Не кортить мене ні вічний
Серафимський спів похвальний, —
На такі високі співи
Я зовсім не музикальний;
Не кортять мене небесні
Псальми, гимни й акафисти, —
В їх бомбаст ануж я схочу
Підпустити зойки й свисти?
Тай твої співці й поети
Не зовсім мені до речі,
Починаючи Давидом,
А кінчаючи Львом Печчі.
Тай компанія, твої ті
Херувими, Серафими,
Шестокрилїї почвари —
Що мені балакать з ними?
Тай апостоли і учні,
Корифеї всі небесні,
Як поглянуть близше, Боже, —
Страх вони не інтересні.
Сам Петро, чого він варта,
Що Христа в біді відрік ся!
І весь збір їх, що в годину
Скрути в страху геть розтік ся!

Або ті твої аскети
Сухоребрі та немиті,
Ті фанатики, до людських
Благ ненавистю підшиті,
Ті отці, апольогети,
Догматисти, каноністи,
Інквізитори, що вміли
„Igne, ferro“ в душу лізти.
Або й ті, що з твоїм словом
На устах всі землі й море
Заповняли й скрізь ширили
Темноту, гризню і горе,
Покривали здирства можних,
Але вбогих дерли й тисли,
І хрестом твоїм вбивали
Вольне слово й вольні мисли!
Адже будши консеквентним
Ти їх мусиш пригорнути, —
Тож подумай, як мені тут
В товаристві з ними бути?
Та се ще не все; можливо,
Що тут ріжнії порядки,
І на всяку бранжу, Боже,
Єсть окремі сепаратки.
Але жити в твоїм небі
І втішати ся й співати, —
Господи, то кількож треба б
Напихати в вуха вати,
Щоб не чути криків, стогнань
І проклять, докорів лютих
Тих нещасних, там у пекло

Звержених у тьму й закутих!
Щоб не чути відгомону
Всіх тих мук і озьвірія,
Що були мов контрапунктом
Всього твого творіня.
Нї, почують ся й крізь вату,
Крізь найгрубший мур зі стали,
І нема таких віддалень,
Щоб лунати перестали!
І нема таких роскошів
І екстаз і раюваня,
Щоб менї не затроїли
Їх пекольні стогнаня.
Дай мені в найвисшїм раю
Ще на висший рай надїю,
Та при думці про ті звуки
Я, їй Богу, одурію.
Нї, пусти мене, мій Боже,
З сього сьвітлого округа
Там, де тягне грїшна вдача
Й житева мене заслуга,
Там, де боротьба невпинна
Без побїди і без слави,
Де покута віковїчна
Та без пільги й без поправи.
Правда, в той огонь пекельний,
Що пече без тїла душі,
В ту смолу і кров, де грїшні
Клекотять немов галуші,
У ті дебрі сїрковїї,
В червяки ті невмирущі,

В ті гадюки, скорпіони
Та почвари всякі злющі
Я не вірю, і в чортяків
Тих рогатих та хвостатих,
Що без всякої причини
Мучать бідолах проклятих.
Та я знаю інше пекло,
Коштував його не мало
За життя, — ще й доси смаку
Троха з нього позістало.
Знаю, як смакує скрута
В безвідрадній самотині;
Хліб, що ворог із призи́рством
З ласки кине сиротині;
Безнадійність, ще розбити
Рада б те жите мізерне;
Жаль учинку, що раз став ся
І вже в небу́те не верне;
Як довкола тебе зрада
Стане му́ром непрохідним,
І як сам собі здаєш ся
Підлим, низьким і негідним.
Все те степенуй, о Боже,
По твоїй всесильній волі,
І пусти мене у вир той
До товаришів недолі.
Там знайду я товариство
Більш до смаку й до вподоби,
І на сльози і на кпини,
І до сьміху і до злоби.
Там знайду завзяте племя,

Люд свободний і гулящий,
Повний сили й волі, вицьвіт
Роду людського найкращий:
Всіх музик і всіх поетів,
Що вино й любов співали,
Всіх філософів, що пута
Догматизму розбивали,
Всіх еретиків, усяких
Перелому піонерів,
Бунтарів і гайдамаків,
Всяких революціонерів,
Всіх, що власне чоловіцтво
Окупляли слізми й кровю,
І всіх тих, кого любив я
В жини грішною любовю“.

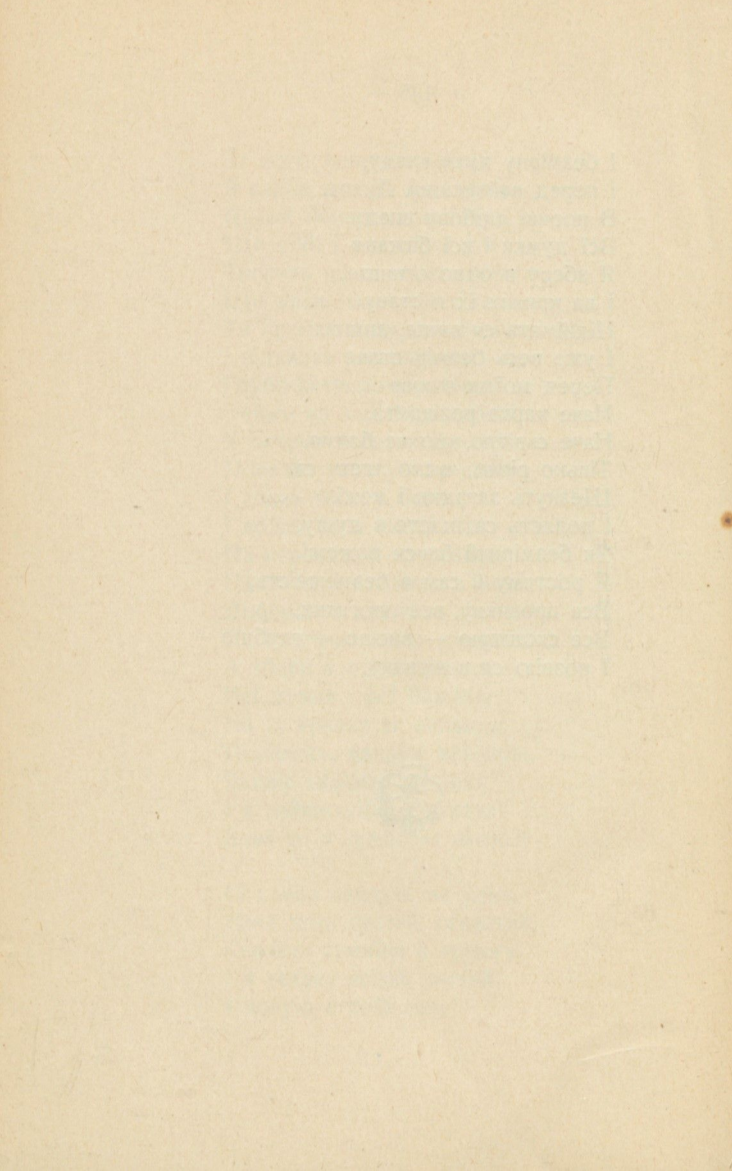
„Дурню! — крикне голос божий, —
Що ти слів тут набалакав,
Але правди зрозуміня
Стілько в них, як кіт наплакав!
Пекла просиш ти у мене,
Як би я був пекла ктитор;
Просиш мук і болів, як би
Я був кат і інквізитор.
Випрашаєш ся від раю,
Мов від царського сальону,
І боїш ся серед ясных
Пань там випадати з тону.
Ще й не бачивши ти моїх
Вибранців на глум здіймаєш!...
Слухай, хлопче! Я питаю:

За кого мене ти маєш?
Я гадав, що ти підняв ся
Духом понад ту худобу,
Що собі і Бога й чорта
Творить на свою подобу;
Що крізь часове й тілесне
Ти проник в духове й вічне,
І відкинув шкарлупине
Грубо-антропоморфічне.
Чейже на землі не даром
Я острив тебе як бритву,
Посилав тебе у мир свій
І гоняв тебе у битву,
І водив тебе як треба
На вершини й на низини,
Щоб ти був одним з моєї
Доборової дружини.
Не плети-ж тепер дурниці,
А збери в одно огнище
Всі думки і всі бажаня,
На їх крилах як найвище
Підіймись, напруж всі сили,
Безмір обіймай душею,
І в найвисшій тій екстазі
Злий ся з сутністю моєю!“

Сї слова впадуть на мене,
Наче дощ густий, огнистий,
Спалять сумніви й тривогу,
І я встану ясний, чистий,
І почую в собі силу

І безмірну духа владу,
І перед найвисшим Духом
В пориві любови впаду.
Всі думки і всі бажаня
Я зберу в одно огнище,
І на крилах їх я стану
Підіймать ся вище, вище...
І уже весь безмір стане
Перед моїми очима
Наче карта розікрита,
Наче сьвітло, що не блима,
Тільки рівно, чисто ллеть ся, —
Щезнуть загадки і межі,
І поллеть са щастє в душу,
Як безмірний блиск пожежі.
Я ростиму й сам в безмежність,
Все проникну, все прогляну,
Все скоштую — висше — глубше —
І розвію ся в нїрвану.

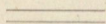

З М І С Т.

	Стор.
Semper tiro	3—12
Semper tiro	5
Сонет	7
Мойому читачеві	8
Буркутські станси I—IV	9
Конкістадори	11
Лісова ідилія, поема	13—54
Посвята М. Вороному	15
Прольог	19
Перша пісня	29
Друга пісня	42
Нові співомовки	55—76
Цехмістер Куперьян	57
Сучасна приказка	61
Майстер Свирид	64
Що за диво?	67
Притичина	68
Як там у небі?	70
Трагедія артистки	74
На старі теми	77—100
I.	79
II.	80
III.	81

	Стор.
IV.	84
V.	85
VI.	86
VII.	87
VIII.	89
IX.	91
X.	93
XI.	96
XII.	98
Из книги Кааф	101—120
I.	103
II.	106
III.	108
IV.	109
V.	110
VI.	111
VII.	114
VIII.	116
IX.	119
Страшный суд	121—135

О п о в і с т к а .

„Українсько-руська Видавнича Спілка“ видала доси отєї книжки:

В першій серії :

Ціна в коронівій вал.

1.	С. Ковалів. Дезертир і иньші оповідани . . .	1·60	К.
2.	Іван Франко. Поєми	1·60	„
3.	О. Кобилянська. Покора і иньші оповідани .	1·40	„
4.	Гю де Монасан. Дика пані і иньші оповідани	1·30	„
5.	І. Франко. Полуїка і ин. борисл. оповідани	1·40	„
6.	Н. Кобринська. Дух часу і иньші оповідани .	1·60	„
7.	Кнут Гамсун. Голод, роман	2·20	„
8.	Леся Українка. Думи і мрії. Поєві	1·60	„
9.	С. Ковалів. Громадські промисловці, опов.	1 60	„
10.	У. Шекспір. Гамлет, принц данський	1·80	„
11.	Генрик Понтонідан. Із хат. Оповідани	1·40	„
12.	Богдан Ленкий. З житя. Оповідани	1·20	„
13.	Гергарт Гауптман. Візник Геншель	1·60	„
14.	М. Коцюбинський. В путах шайтана. Оповід.	1·60	„
15.	У. Шекспір. Приборкана гоструха	1·40	„
16.	Панас Мирний. Лихі люди	1·40	„
17.	В. Короленко. Судний день	1·20	„
18.	У. Шекспір. Макбет	1·60	„
19.	К. Гуцков. Урієль Акоста	1·40	„
20.	У. Шекспір. Коріолян	1·80	„
21.	М. Яцків. В царстві сатани	1·60	„
22.	Панас Мирний. Морозенко	0·90	„
23.	Леся Мартович. Нечитальник	1·60	„
24.	М. Коцюбинський. По людському	2·00	„
25.	В. Оркан. Скапаний сьвіт, драма	1·00	„
26.	Василь Стефаник. Дорога, новелі	1·60	„
27.	У. Шекспір. Юлій Цезар	1·60	„
28.	Л. Толстой. Відродженє, (3 томи)	3·60	„
29.	К. Гавлічек-Боровекій. Вибір поєві	1·60	„
30.	Ф. Заревич. Хлопська дитина	1·80	„
31.	І. Франко. Коваль Бассім	1·60	„
32.	У. Шекспір. Антоній і Клеопатра	1·80	„

33. Е. Тимченко. Калевала, фінська епопея . . .	3-00	К
34. О. Катренко. Пяч Природа і ин. оповідани . . .	1-40	"
35. У. Шекспір. Багато галасу з нечевля	1-60	"
36. Іван Франко. Сім казок, новелі	1-40	"
37. С. Воробкевич. Над Прутом, поезії	1-60	"
38. У. Шекспір. Ромео і Джульєта	1-80	"
39. К. Сроковський. Оповідани	1-40	"
40. А. Кримський. Пальмове гилля, (3-00)	2-00	"
41. О. Кониський. Молодий вік Макс. Одинци	2-00	"
42. Гю де Мопасан. Горля і иньші оповідани	1-30	"
43. В. Кравченко. Буденне жита. Оповідани	2-00	"
44. У. Шекспір. Король Лір	1-80	"
45. Д. Лукіянович. За Кадильну, повість	3-00	"
46. Г. Гайне. Подорож на Гарц	1-20	"
47. І. Франко. Захар Беркут (брош. 1-20) К. опр.	1-60	"
48. У. Шекспір. Міра за міру.	1-40	"
49. М. Коцюбинський. Певдинок і ин. опов.	2-00	"
50. О. Стороженко. Марко проклятий, поема	1-40	"
51. С. Ковалів Риболови.	2-00	"
52. Марко Вовчок. Народні оповідани. т. I. (1-60)	2-00	"
53. П. Мирний. Серед степів. Оповідани	3-00	"
54. Е. Ярошинська. Перекиньчяки	2-60	"
55. В. Винниченко. Повісти й оповід.	3-00	"
56. Л. Мартович. Хитрий Панько	1-50	"
57. В. Вересаєв. Записки лікаря	3-00	"
58. М. Вовчок Народні оповідани Т. II. (1-60)	2-00	"
59. М. Горький. Мальва і иньші опов.	2-50	"
60. М. Дерлиця. Композитор і иньші опов.	2-00	"
61. Ю. Заєр. Легенди.	2-40	"
62. А. Чехов. Змора і инь. опов.	2-40	"
63. Н. Кобринська. Ядзя і Катруся та инь. опов.	1-80	"
64. Д. Лукіянович. Від кривди, повість	2-00	"
65. А. Чайковський. Оповідани	2-00	"
66. Марко Вовчок. Народні оповідани, т. III.	3-80	"
67—68. І. Левицький. Хмари.	4-80	"
69—70. Е. Золя. Жерміналь	6-00	"
71. О. Маковей. Оповідани	3-00	"
72. І. Франко. На лоні природи.	3-60	"
73. Кароль Кавцікі. Народність і її початки (0-60)	1-00	"
74. Фр. Енгельс. Людвік Фєрбах. (0-50)	0-90	"

75.	Фр. Енгельс. Початки родини.	(1.50)	1.90	К.
76.	Ш. Сеньобо. Австрія в ХІХ століттю	(0.80)	1.20	"
77.	В. Будзиновський. Хлопська посілість	(2.00)	2.40	"
78.	К. Флимаріон. Про небо	(2.00)	2.40	"
79.	М. Драгоманів. Переписка (вичерпано)		1.80	"
80.	С. Стенняк. Підземна Росія	(3.00)	3.40	"
81.	Адріян. Аграрний процес у Добростанах	(1.00)	1.40	"
82.	І. Тен. Філософії штуки	(1.00)	1.40	"
83.	Дж. Інґрем. Історія політ. економії		4.00	"
84.	Е. Ферріср. Дарвінізм.	(1.30)	1.70	"
85.	Й. Конрад. Національна економія	(1.90)	2.30	"
86.	В. Стефанік. Моє слово, оповідання	(3.60)	4.00	"
87.	Ж. Масперо. Старинна історія східних народів т. I	(2.40)	2.80	"
88.	М. Коцюбинський. У грішний сьвіт	(1.60)	2.00	"
89.	М. Карсєв. Філософія культурної й соціальної історії ХІХ ст.	(2.40)	2.80	"
90.	О. Кобилянська. До сьвіта, Новелі і нар.	(2.40)	2.80	"
91.	О. Авдикович. Моя популярність	(2.20)	2.60	"
92.	Е. Фрас. Нарис теології	(1.20)	1.60	"
93.	Б. Лепкий. Кара та інші оповідання	(2.00)	2.40	"
94—95.	П. Стороженко. Історія західно-европей- ських літератур до кінця ХVІІІ ст	(4.00)	4.40	"
96.	Г. Байрон. Чайльд Гарольд	(1.40)	1.80	"
97.	М. Драгоманів. Шевченко, українофіли й со- ціалізм	(1.60)	2.00	"
98.	Марк Твайн. Том Соєр	(2.60)	3 —	"
99—100.	Е. Шірер. Політична історія Палест.	(3.10)	3.50	"
101.	І. Франко. Місія Чума. Казки і сатири	(2.40)	2.80	"

Книжки під чч. 73—100 друковані в давній другій серії (Науковій Бібліотеці). Ціни в скобках подані за брошуровані примірники.

У другій серії вийшли :

Ціна в коронівій вал

1.	М. Грушевський. Б. Хмельницький	0.20	К.
2.	Курцій Руф. Фільотас	0.20	"
3.	В. Наумович. Величина звіздиного сьвіта.	0.15	"
4.	Панас Мирний. Лови	0.06	"
5.	І. Пулюй. Неуропаца сила	0.20	"

6.	М. Грушевський. Бех-Аль-Джугур	0·10	Б.
7.	І. Раковський. Вік нашої землі	0·10	"
8.	А. Чехов. Каштанка	0·15	"
9.	М. Драгоманів. Мик. Ів. Костомарів	0·15	"
10.	Е. Золя. Напад на млин	0·20	"
11.	І. Пулюй. Нові і перемінні звізди	0·15	"
12.	Г. Квітка. Маруся	0·50	"
13.	М. Левицький. Умова для селян, сніл	0·20	"
14.	П. Куліш. Орися	0·06	"
15.	М. Кистяковська. Іван Гус	0·20	"
16.	О. Стороженко. Оповідани. І.	0·20	"
17.	В. Барвінський. Досліди з поля статист	0·20	"
18.	В. Короленко. Ліс шумить	0·20	"
19.	І. Франко. Шевченко в польській рев. легенді	0·40	"
20.	В. Гіґо. Кльод Іе	0·25	"
21.	Е. Еґан. Руські селяни на Угорщині	0·25	"
22.	П. Мирний. Лихий попутав	0·40	"
23.	А. Д. Уайт. Розвій географічних поглядів	0·30	"
24.	Ів. Франко. Украдене щастя	0·50	"
25.	С. Єфремов. Національне питання в Норвегії	0·30	"
26.	П. Ніщинський. Гомерова Іліяда (1 пісня)	0·30	"
27.	М. Драгоманів. Два учителі	0·40	"
28.	Е. Золя. Повінь	0·30	"
29.	С. Томашівський. Київська козаччина 1855 р.	0·10	"
30.	П. Ніщинський. Гомерова Іліяда (2 пісня)	0·35	"
31.	Т. Масарик. Ідеали гуманности	0·35	"
32.	Люкіян. Юпітер у клопотах	0·30	"
33.	М. Костомарів. Письмо до ред. „Колокола“	0·20	"
34.	М. Гоголь. Вій...	0·40	"
35.	І. Раковський. Вулькани	0·20	"
36.	Г. Фльобер. Іродіяда	0·30	"
37.	О. Терлецький. Москвофіли й народовці	0·30	"
38—39.	І. Турґенєв. Ася	0·40	"
40.	Л. Боровиковський. Маруся	0·25	"
41—42.	Данте Аліґері. Пекло, пісня I—X	0·40	"
43—45.	В. Олехнович. Раси Європи	0·70	"
46—48.	Л. Толстой. Крайцерова соната	0·95	"
49—50.	О. Бодяньський. Українські казки	0·55	"
51.	Е. Золя. Смерть Олівіє Бекайля	0·20	"
52.	А. Уайт. Розвій астроном. поглядів	0·45	"

53. П. Ніщинський. Гомерова Іліяда (3 пісня)	0·25	К.
54. А. Міцкевич. Лист до гад. приятелів	0·45	"
55—56. Л. Толстой. Смерть Івана Іліча	0·50	"
57. В. Брайтенбах. Біологія в XIX в	0·20	"
58—59. М. Іоркий. На дні життя.	0·70	"
60—61. М. Верн. Біблія, студія	0·45	"
62—63. Г. Кляйст. Маркіза О...	0·40	"
34. М. Карсєв. Філософія історії	0·20	"
65—67. Ф. Достоевський. Грач	1·50	"
68. Ш. Сеньобб. Міжнародні революційні партії	0·41	"
69—71. І. Тургєнєв. Весняні води.	0·90	"
72. А. Д. Уайт. Розвій поглядів на лихву	0·33	"
73.—74. П. Куліш. Українські оповідання.	0·50	"
75. Ф. Ляссаль. Про суть конституції	0·30	К.
76—77. А. Шаміссо Петро Шлеміль.	0·70	"
79. М. Драгоманів. Літ.-сусп. партії в Галичині	0·40	"
78. Д. Мордовець. Оповідання	0·60	"
80. О. Кониський. Листи про Ірландію	0·45	"
81—82. І. Левицький. Гуморески	0·75	"
83. Ю. Візнер. Житє рослин у морі.	0·15	"
84—85. П. Ніщинський. Гомерова Іліяда, IV—VI	0·80	"
86. В. Антонович. Поль.-українські відносини	0·40	"
87. І. Тургєнєв. Муму	0·30	"
88—90. А. Кримський. Мусулманство і його бу- дучність	1·70	"
91—92. О. Стороженко. Оповідання. II.	1·10	"
93. А. Д. Уайт. Розмови з Л. Толстим	0·30	"
94—96. Ф. Купер. Звіробийник	1·00	"
97—98. О. Вайсмаєр. Про туберкульозу	0·90	"
99—100. О. Стороженко. Оповідання III.	0·85	"
101. Л. Толстой. Схаменіть ся	0·20	"
102—103. В. Гаршин. З війська. Оповідання	0·80	"
104—105. Л. Фер. Будда і Буддизм	0·80	"
106—107. С. Круть. Записки з рос. - тур. війни	1·10	"
108. М. Кос. Про полові справи	0·30	"
109—110. О. Козловський. Мірти й кипариси	0·90	"
111. Моріс Верн. Євангеліє, студія	0·40	"
112—113. Л. Толстой. Севастопольські оповідання	1 20	"
114. В. Антонович. Чари на Україні.	0·45	"

115—117. Тисяча й одна ніч. I	1-60	К.
118. І. Тен. Нариси із старинного сьвіта	0-65	”
119—120. О. Стороженко. Оповідання. IV.	0 80	”
121. М. Драгоманів. Козаки	0-30	”
122. П. Буліш. Листи з хутора	0-50	”
123. Ф. Сірко. Тарас Шевченко і його думки про громадське жите	0-60	”
124.—126. Тисяча й одна ніч, II.	1-40	”
127. Ш. Сеньобб. Церква й католицькі партії в XIX ст.	0-45	”
128—129. Лев Толстой. Кавказькі оповідання	1-00	”
130. Л. Маячанець. Про шлюб на Україні-Руси в XVI—XVII ст.	0-35	”
131—132. І. Тургенєв. Кляра Міліч	0-60	”
133—134. Е. Цеклер. Єзуїти	0-75	”
135—136 І. Франко. Semper tiro (поезії) (1-60)	1-00	”

Передплата на II серію Літературно-Наукової Бібліотеки
виносить у сім році з причини її розширення / кор. Хто
зложив менше, най дішле решту проте.

Крім того можна набувати в Видавничій
Спілці отсі видані окремо, або набуті твори:

1. **АКОРДИ**, антольоґія української поезії від
смерти Шевченка до найновіших часів під ред. д-ра
Ів. Франка, з ілюстраціями **Ю. Панкевича**. Люксусове
виданє, по ціні 6, 7-50, 8, 8-50 і 10— К.
2. **В. Забіла.** Пісні крізь сльози 0-80 К.
3. **А. Кримський.** Андрій Лаговський, повість 3-00 К.
4. **М. Яцків:** Огні горять 2-50 К.
5. **Петербурзька Академія Наук** у справі знесе-
ня заборони українського слова 0-60 К.
6. **О. Вишневецький.** На переломі 1-20 К.
7. **С. Тьмашівський.** Володимир Антонович 1-00 К.
8. **Задачі статистичного дослідю австрійської
України** 0-30 К.

Адреса: Львів, ул. Чарнецького, ч. 26.

Всі видання Видавничої Спілки продає й висилає
також Книгарня Наукового Товариства імени Шевченка
у Львові, ул. Театральна ч. 1 (до Росії висилає по ціні
коло 45 коп. за одну корону).

54

